

Evaluation study of the transition to a Duurzaam Ameland

ESTRAC Transforming Regions

Work Package 2: Living Lab Ameland, Built Environment

Date: November 2019

Authors: Tara Geerdink (TNO), Celine Brus (TNO), Mario Willems (TNO), Aagje van Meerwijk (HG), Steven de Boer (HG)

This report is a deliverable of the ESTRAC “Transforming Regions” project, commissioned and funded by the research institute Energy Systems Transition Centre (ESTRAC). ESTRAC is a joint initiative of knowledge and research institutes in the Netherlands – including TNO, ECN (since April 2018 part of TNO), Hanze University of Applied Sciences, University of Groningen, the New Energy Coalition (NEC) and, more recently, PBL – as well as associated partners including Gasunie, Gasterra, EBN and NAM. In addition to funding from the ESTRAC partners, the project has benefitted from funding by the Green Deal program of the Dutch government.

Contents

Summary	3
1.Introduction	5
2. Methodology.....	6
3. Result: Learning History Duurzaam Ameland	11
4. Reflection on transition Duurzaam Ameland.....	12
5. Conclusions & Recommendations	18
7. Resources	20
8. Appendix	21

Summary

In 2006, public and private parties (municipality of Ameland, GasTerra, NAM, Eneco) agreed to jointly and individually invest in projects to contribute to the energy transition of Ameland and to stimulate sustainable economic growth and social entrepreneurship with the formalization of covenant Duurzaam Ameland. Between 2006 and 2018 the covenant expanded (Phillips, Alliander, EnTrance, TNO) and 8 large, innovative energy projects were realized. However, to achieve the goal to be ahead of the Dutch energy transition by 10-15 years the parties have to reconsider the current collaboration and project realization in the covenant. At the same time, the lessons learned and experiences of the parties on Ameland in the past 12 years are valuable for other transition regions. This moment was taken as an opportunity to look back at the process in an evaluation study.

The evaluation study is carried out by TNO and the Hanze University of Applied Sciences, within the research program ESTRAC Transforming Regions. In ESTRAC the aim is to develop a practice based methodology to support the most important stakeholders in decision making on regional energy transition. The methodology is developed based on several cases in the built environment and the industrial environment. This research serves as an input case for the built environment

This research evaluates the transition process as it has developed on Ameland in the last 10 years. The research focuses on the collaboration between parties, the results achieved and the participation process with the people of Ameland. In 20 interviews and a collective workshop with the key stakeholders the different experiences and perspectives on the transition of Ameland and the collaboration in the covenant Duurzaam Ameland are collected.

This deliverable contains the two results of the research.

- A learning history of Duurzaam Ameland (NL): a chronological narration of the most critical turning points in the transition and an elaboration on the main challenges and lessons learned, as experienced by the stakeholders.
- Practice based input for the transition methodology: Ameland (ENG): a reflection on the unique characteristics of the transition of Ameland in order provide practice-based input for the comprehensive methodology developed within the ESTRAC program.

While this report provides a quick overview of the main characteristics and recommendations of the Ameland initiative, it is highly recommended to the (Dutch speaking) reader, to read the learning history as this provides a wealth of information and provides a very realistic image how a transition works in practice.

Results

The research shows a number of unique characteristics of the Duurzaam Ameland initiative.

- The initiative resulted in 8 unique energy innovation projects such as a solar park, a natural gas station for buses and hybrid heat pumps.
- Private companies like NAM, ENECO, Philips lighting and Alliander invested significantly in these innovation projects.
- The innovation projects reduced CO₂-emissions of Ameland, but to realize an energy neutral Island, as is the ambition, much more is needed.
- The use of a succession of covenants between the municipality and the private parties allowed for a long term and robust collaboration. Key in this was a win- win – win approach.

Companies can pursue their commercial goals while contributing to Ameland and the energy transition as well.

- Decision-making in the Duurzaam Ameland initiative was rather informal, ad-hoc and exclusive, ie local parties are not part of this process. There is a limited transparency in how decisions are made and by who.
- The municipality played a leading role in the initiative, both by strong leadership of the former Ameland mayor and the facilitation by the municipal Energy Transition Theme.
- Participation of local citizen in het Duurzaam Ameland initiative was very limited, this resulted in two almost separate sustainable tracks.
- The island perspective played a key role for private companies providing a niche environment to experiment and learn from energy innovation projects on a small scale.
- The initiative is currently in a crucial stage where the need is debated to transform into a program rather than a projects initiative.
- When the initiative started the claim that it was 15 years ahead of the energy transition could indeed be made. Currently the reality shows it is hard to stay true to this ambition, the energy transition on the mainland has caught up and on Ameland significant CO2 reduction proofs to be difficult.

Recommendations

The research results in four key recommendations to the Duurzaam Ameland initiative. While these recommendations are based on the characteristics of the Duurzaam Ameland initiative, the recommendations also have a more general character. They may also be applicable for energy transition initiatives in general and the proposed ESTRAC methodology.

1) *Transform the Duurzaam Ameland initiative into a program with a dedicated program director.*

This requires a coherent and integral approach and includes a concrete, detailed ambition for CO2 reduction and local production, a joint budget and agreements on activities to reach the target.

2) *Include integral system knowledge in the program.*

When more and more energy innovations are created and linked to the Ameland grid and infrastructure the balancing of energy becomes more and more important. It is also important to avoid lock-ins in the development of the Ameland energy system. Knowledge partners like Entrance and TNO, but also others, can provide this knowledge.

3) *Open up the initiative to include the local citizens of Ameland more.*

At the moment there almost seem to be two separate transition tracks: one for private companies and one for local citizens. These two can strengthen each other, but they will undoubtedly clash in the future when left unaddressed.

4) *Redefine the unique selling point (USP) of the Duurzaam Ameland initiative.*

This might not be the '15 years ahead of the energy transition' slogan. Redefining also urges partners to reevaluate their own motivation, role and contribution to the initiative.

1. Introduction

State of affairs and opportunity

The collaborative energy transition between public and private parties at Ameland started 12 years ago. Today multiple energy innovations are realized, like the well-known solar park co-owned by the municipality, a large energy company and the local energy cooperation. The collaboration between the municipality and private companies has been formalized and sustained since the start of the Duurzaam Ameland covenant, in 2006. This continuous collaboration between different stakeholders is unique to the transition of Ameland. At this moment, the covenant finds itself at a turning point on which the current collaboration and project realization are reconsidered. At the same time, there is much to learn from the lessons that Ameland has learned in recent years. This is not only important for Ameland itself, a reflection can also help others to direct the implementation of the large-scale changes in the energy transition. This evaluation study is taken as an opportunity to look back at the process of the past 12 years.

The evaluation study is carried out by TNO and the Hanzé University of Applied Sciences, within the research program ESTRAC Transforming Regions. In ESTRAC the aim is to develop a practice based methodology to support the most important stakeholders in decision making on regional energy transition. The methodology is developed based on several cases in the built environment and the industrial environment. In this evaluation research Ameland provides input for the built environment methodology.

Approach

The research objective is to document the transition of Ameland and identify the successes, the challenges and the lessons learned in the past 12 years. The purpose of the documentation is twofold. On the one hand, the documentation provides a tool for the stakeholders to reflect and rethink their transition process. On the other hand the documentation serves the Dutch transition, as other transition regions can build on the lessons learned, successes and challenges of Ameland.

The transition of Ameland is evaluated by means of a *Learning History*, an evaluation research method originally developed at MIT. It can be considered as a reflection and documentation of the process. In interviews with the key stakeholders, the researchers collect the different perspectives and experiences on the transition. The result is a chronological documentation of the most critical turning points in the transition and an elaboration on the main challenges and lessons learned, as experienced by the stakeholders. The evaluation study was carried out between September 2018 and July 2019. In addition to the Learning History, the researchers have carried out an independent analysis of the transition process of Ameland, based on a literature study and interviews of the evaluation study.

2. Methodology

2.1 The learning History

Origin of the Learning History

The Learning History is a method developed by MIT researchers Roth and Kleiner (Roth, Kleiner, 1995) in the tradition of 'organizational learning' (Senge, Schon) and action research (Aygris). The method aims at supporting organizations in learning from their own change and innovation processes ('create a collective history'). It can be considered as an organizational reflection and documentation process in which researchers and the stakeholders in the organization work together as an insider/outsider team. '*The learning history approach helps the subjects to assess and evaluate themselves as researchers capture the data which also allows the larger learning process to be documented.*' (Roth, Senge, 1996, p. 97).

The way of working in the Learning History process creates '*jointly told tales*' that describe work issues and learning experiences from multiple and sometimes contradictory perspectives. As Roth and Senge state it: '*Learning Histories are proven to be effective in engaging and influencing readers, because of the extensive use of participants' own narratives to capture their own coherent stories about complex realities.*' (Roth, Senge, 1996, p. 97) A Learning History focuses not so much on accountability of the involved, but rather on the ways of improving processes and ways of working.

Learning History in current time

The use of narratives or storytelling has gained ground in recent years. Learning histories have been used numerously in sustainable development projects or programs¹. The transition to a sustainable society requires different roles for stakeholders. For instance, how does the role of energy utilities change from a top-down energy distributor to an accommodator of prosumers generating their own energy by solar panels. The LH method is very useful in reflecting on the new roles for stakeholders in these project.

The transition to sustainability requires different stakeholders to work together in programs and projects. As the original approach from MIT focused on innovation within organisations, in current time the learning history is often used for innovation and change trajectories between organisations. This demands for a more careful plan of communicating the results from a learning history. Van Mierlo², B., Regeer, B. et. al (2010) have investigated multiple forms of the Learning History comprising an audiovisual Learning History. One of the main challenges of a Learning History is to grasp the full story, provide the necessary context and do justice to the multiple perspectives of stakeholders while still writing a well readable story.

While the original purpose of the Learning History is to enable organisations to learn from their innovations programs, the learning history has been used in current times for other purposes as well, such as a mediation instrument, a knowledge management tool and an innovation guide. The LH method – especially the reconstruction clinic - has been used as a *mediation instrument* in policy disputes by the Public Mediation program of the University of Amsterdam³. In this form of use the

---

¹ International conference Learning Histories for Sustainable Societies, 19-20 January 2017, Organised by Rik Peters, RUG, The Netherlands.

² van Mierlo, B., Regeer, B. J., van Amstel, M., Arkesteijn, M., Beekman, V., Bunders - Aelen, J. G. F., Leeuwis, C. (2010). *Reflexive monitoring in action. A guide for monitoring system innovation projects.* oisterwijk: BOXPress.

³ Martien Kuitenbrouwer (2018), Getting unstuck, The reconstruction clinic as pragmatic intervention in controversial policy disputes, in: *Action Research in Policy Analysis, Critical and Relational Approaches to sustainability Transitions*, ed. Koen P.R. Bartels, Julia M. Wittmayer.

character of the learning as a process intervention rather than just the final readable history is used. Another purpose for the LH can be a *knowledge management tool*. The LH documents the events in a project and enables organizations to learn what pitfalls exist and how to tackle certain problems. In the *Duurzaam Ameland* case one of the participants of the workshop who was just assigned by his company to the project, remarked that the LH had enabled him to get a quick overview of the ins and the outs of the project. Outside the own organization Learning histories are used for others to learn about specific innovations and can function as an *innovation guide*.

Structure of the Learning History

In a Learning History in general three levels can be distinguished:

- factual events;
- perceptions of stakeholders on these events;
- reflection on the events and perceptions of the researchers or other non-involved experts.

In general the following approach is taken (see also Figure 2.1).

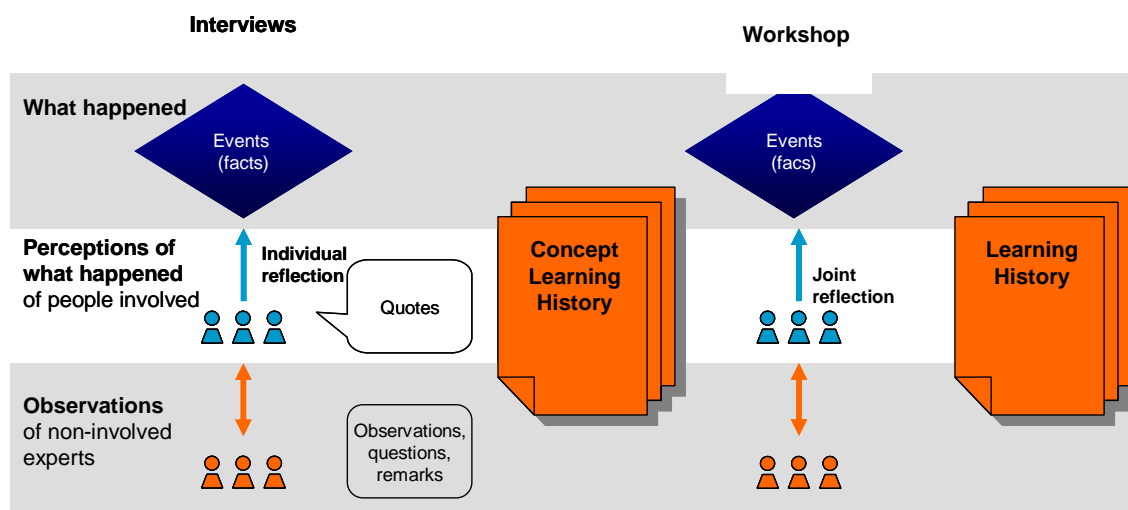

Figure 2.1 Schematic representation of the process in making Learning Histories

2.2 Approach Evaluation study Duurzaam Ameland

The evaluation study of energy transition on Ameland is conducted in 5 phases, corresponding to the general structure of the Learning History method.

1. **The preparation:** the research subject is scoped.
2. **The interviews:** interviews with the key stakeholders are conducted.
3. **The extracting:** the main story line and the lessons and challenges are extracted from the collected data.
4. **The writing:** the learning history is written.
5. **The validation:** the Learning History is validated by the key stakeholders

The preparation

The result of the preparation phase is an extensive case description, a complete timeline of the projects and the main factual events of Duurzaam Ameland and a preliminary list of stakeholders for the interviews. The relevant policy documents are consulted such as the signed covenant papers of Duurzaam Ameland, notes of Duurzaam Ameland meetings and policy documents of the

municipality. In addition, Ameland has been subject to many research projects. Previous studies on the transition of Ameland are analyzed. From these documents, in collaboration with the municipality, the factual events are determined and put on a timeline. The key stakeholders of the transition of Ameland are mapped in collaboration with the Municipality Ameland. The respondents are selected based on their involvement in the transition of Ameland. The members of both the steering group and the project group of the covenant Duurzaam Ameland are approached for an interview. In addition, local parties are interviewed such as municipality employees, local entrepreneurs and residents. Figure 2.2 visualizes the stakeholder mapping.

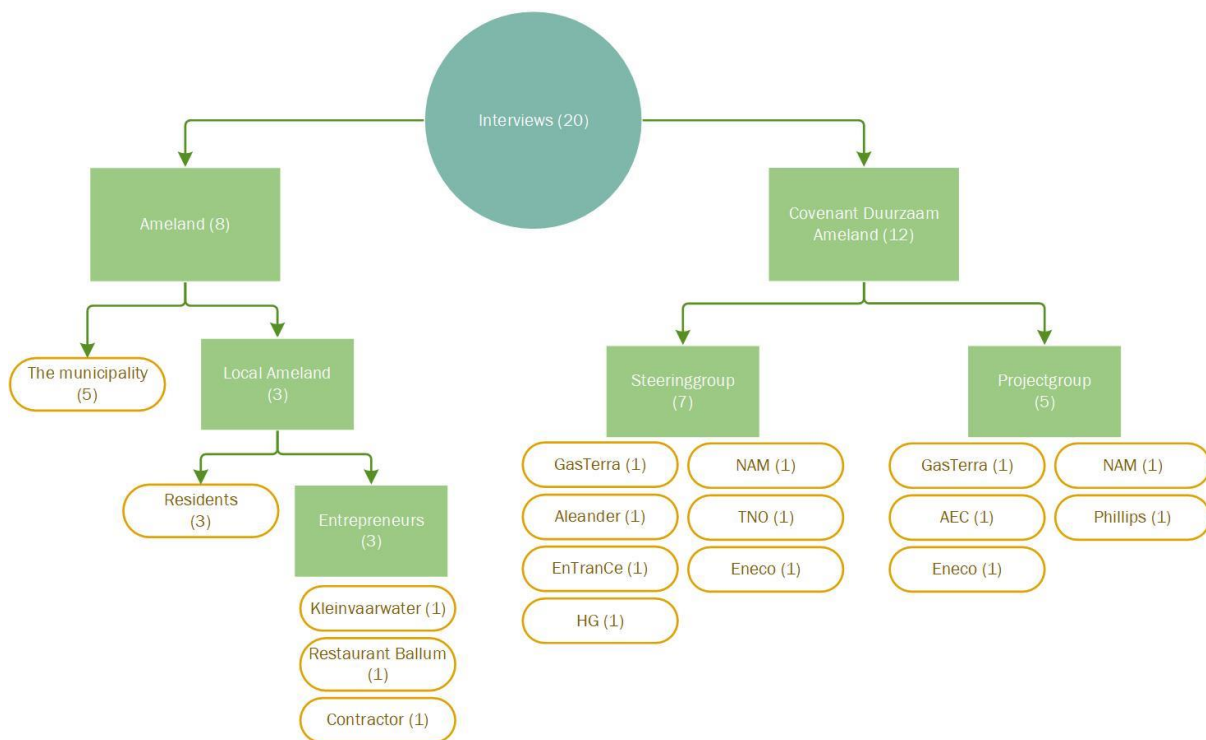

Figure 2.2: Stakeholder map (own drawing)

The interviewing phase

In the interviewing phase (2) 20 Semi-structured interviews are held with the objective to indicate the collaboration dynamics, the critical turning points, the challenges and the lessons of the past ten years. The interviewers use a semi-structured interview guide and build a rudimentary timeline of critical turning points which was commented upon by the interviewed persons (see appendix). A short report is written of each interview. The report is shared with the respondent to comment on before it was used in the research analysis.

The extraction phase

In the third phase the researchers distill the main story lines and perspectives of the Learning History from the interviews, meeting reports, newspaper bulletins. The output of this phase provides the foundation for the first draft of the learning history.

In an **internal workshop** the researchers constructed an elaborate timeline based on the interviews (picture 1). As not every researcher conducts every interview or has the same understanding of the collected data, a collective workshop contributes to a comprehensive foundation for the learning history. The researchers collectively identify the critical turning points, the lessons and the

challenges which were most important in the interviews. The element extracted from the interviews are placed on the timeline.

Picture 1: Internal Extraction Workshop

The writing phase

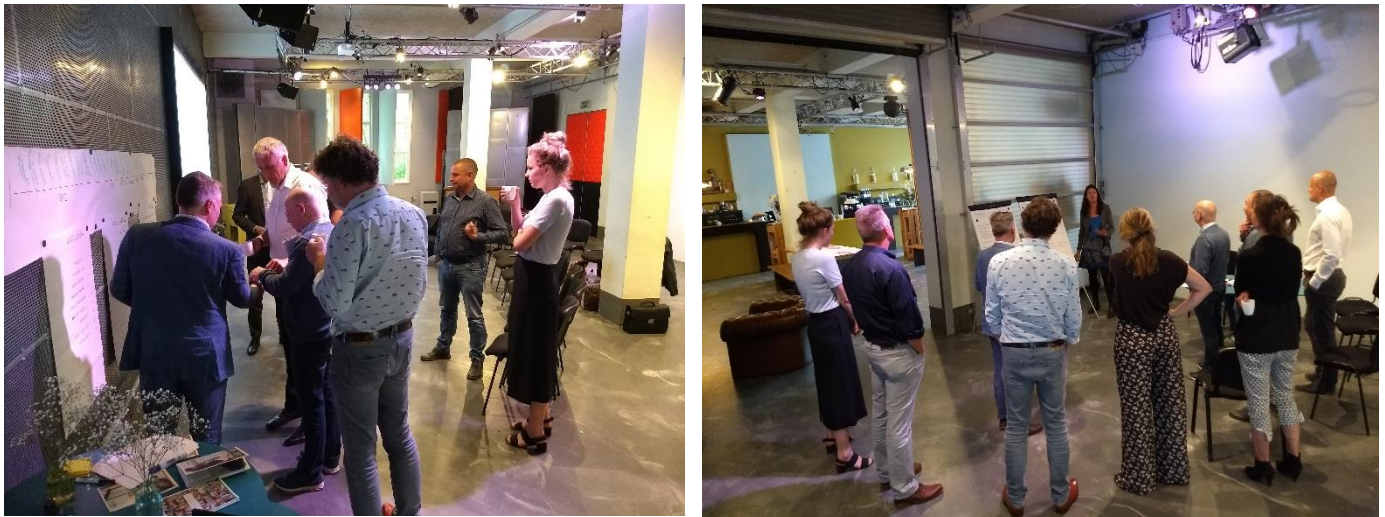
In the fourth phase the research group writes the Learning History based on the critical turning points brought up by the respondents. The timeline created in the collective workshop, provides the structure for the written document. The text is strengthened by quotes from the interviews. In deliberation with the respondents, the quotes and intext references are anonymized in the public version of the Learning History. Instead of the names of the respondents, the text refers to: private party, knowledge party, municipality or resident. Table II indicates which parties are referred to with these labels.

Table 2.2 labels in Learning History			
Private party	Knowledge party	Municipality	Resident
NAM	TNO	Mayor	Residents
GasTerra	HG	Secretary	Local Entrepreneurs
Eneco	Entrance	Communication	
Philips		engineer	
Alliander			

After the first draft is written, the research team come together in a **second internal workshop**. The current draft is discussed on content, writing style and length. After the workshop the draft is developed to a final draft.

The validation phase

A first concept of the Learning History is discussed with the key stakeholders in the fifth phase, the validation phase. The respondents and other individuals directly involved in Duurzaam Ameland were invited for the **validating workshop**. The workshop gives stakeholders the opportunity to reflect collectively on the events, challenges and lessons described in the draft Learning History. In the first half of the workshop the group discussed the Learning History plenary. In the second half, the group was split in two in order to elaborate on the draft lessons and challenges. The learning history is enriched with the discussion from the validating workshop, and formalized in a final draft.

Picture 2/3: Validation Workshop

The dissemination phase

In the last dissemination phase (5) the Learning History is disseminated. Three versions of the Learning History are available.

1. **The Learning History:** the elaborate story, challenges and lessons of Duurzaam Ameland.
2. **The Learning History, public version:** a compact, more accessible version of the Learning History is drafted in collaboration with an external communication professional.
3. **The flyer:** a 1-page flyer based on the timeline constructed in the Learning History.

The Learning History is presented and disseminated by the researchers at the Klimaattop Noord Nederland (Climate Conference of Groningen, Friesland and Drenthe).

3. Result: Learning History Duurzaam Ameland

Attached in Appendix 8.2

4. Reflection on transition Duurzaam Ameland

The energy transition on the island Ameland is unique in the Netherlands: for over 12 years a strong and well-functioning collaboration has led to the realization of multiple energy-innovations projects. Figure 4.1 is a visualization of the key elements of the collaboration of Duurzaam Ameland. For every Covenant it is indicated which innovations are realized and which parties have contributed input. In this chapter a reflection on the key characteristics of the unique transition of Ameland from the researchers' perspective is presented.

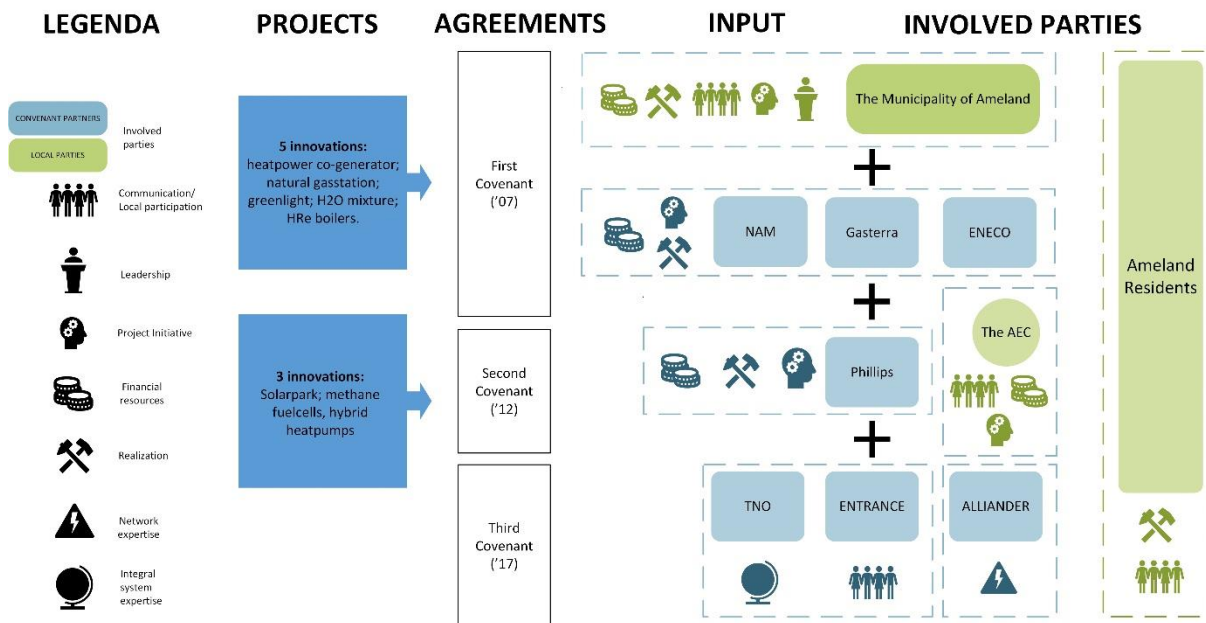

Figure 4.1 Schematic overview key elements collaboration Duurzaam Ameland

4.1. Realization of energy-innovation projects

While covenants are often regarded as weak instruments in environmental policy making, enabling dialogue, but hardly resulting in action, a total of 8 unique tangible innovation projects which are still in place have been accomplished by the Duurzaam Ameland covenant between 2006 and 2018.

Figure 4.2 provides an overview of the innovation projects, the parties involved and their financial contributions made. The information on the details of the projects is ambiguous as the sources used (The web-based research, the interviews and an additional check with the municipality coordinator), are inconsistent or incomplete on the partners and their contributions to the projects. The sources are unable to provide insight in the exact financial or in-kind contributions. The information presented here is drawn from the interviews with the stakeholders and an additional check with the municipality (see Figure 4.2).

		
1. Natural gasstation	 	€100.000 per partner
2. Greenlight Veendam	 	Phillips
3. H2O mixture	 	Gasterra, stedn and Waddenfonds subsidy
4. Hre Boilers	 	Total: €600.000 Waddenfonds: €80.000
5. Heatpower co-generator	 	Gasterra and the holidayparks
6. Methane fuelcell	 	Gasterra €150.000, Shell €150.000, Municipality €288.000, Waddenfonds €2.650.000, province €350.000
7. Solarpark	 	Waddenfonds: €3.000.000 Each partner: €300.000 Loan from the bank
8. Hybrid heatpumps	 	Gasterra: €1.500 per location Homeowner: €250 per location RVO subsidy: €15.000 per location

Figure 4.2 Overview projects, partners, financial contributions

4.2 Substantial investments of private companies

Unique to the transition of Ameland are the large investments of private companies, and the relative small financial contribution of the municipality (see figure 4.2). In total millions of euro's have been invested in the transition of Ameland so far, a specific amount is hard to find. The win-win-win mentality drew the private partners to Ameland to invest in the island, the planet and their own business. Only in three DA projects, the municipality contributed directly from its own financial resources. In three projects the municipality was responsible for the subsidy request. All the covenant parties provide a large in-kind contribution. This includes the many Duurzaam Ameland meetings of the steering group and the project group too. In addition, a communication team with a representative of the parties enabled was founded.

The 8 innovation projects were all realized within the Duurzaam Ameland collaboration. However, not every covenant partner has contributed to the realization of each project. Only the first project – The Natural Gasstation - has been realized by all covenant partners. The parties collectively decided and equally invested in this station. The other 7 projects are executed by the municipality in collaboration with one or two private parties of the Covenant, sometimes with local parties involved.

4.3 More CO2 reduction needed for an energy neutral island

The energy-innovations have reduced CO2 emissions and increased the local renewable energy production on the island. Nevertheless, the currently realized projects are not enough to make Ameland a CO2 neutral Island. According to calculation of TNO (ESTRAC RET CO2 emission calculations for Ameland), the projects which have been realized up till now: the 45 fuelcells, the 135 hybrid heatpumps and the solar park, combined brought the CO2 emissions from 108 KtonCO2 in 2015 (reference year) to 101 ktonCO2 in 2019, a reduction of 7 KtonCo2.

New energy-innovations are currently being planned. For the near future a HD vergister, a second PV park and a FuelCell in Klein Vaarwater are up for discussion in the covenant, which together will decrease the emission with another 1KtonCO2.

For the long term electrification and decommissioning of the NAM Platform, the CO2 emission could be decreased to 30 KtonCO2 by 2035 according to the TNO calculations.

Besides the CO2 emission reduction of the realized projects, a significant impact of the energy innovation projects lies in acquiring expertise with the technologies. On Ameland the collaborating parties get to experiment with new technologies and take away important lessons; learning by doing. The PV park was a valuable project to the parties involved as it showed them how to collaborate with a variety of (local) parties and what procedures and legislation are required. These lessons provide input for the energy transition, on Ameland and beyond.

4.4 The mobilizing role of covenants

The long term, robust collaboration between the municipality and the private parties is unique to the energy transition of Ameland. This collaboration has been formally secured in agreements throughout the transition process. Three elements were remarkable in this: the growing number of partners, the open and ambiguous character accommodating multiple interests and the absence of local partners. Figure 4.4 shows the process agreements and the innovative output of the collaboration on a timeline.

Figure 4.4: timeline output and process

Growing number of participating parties

An indication of a successful collaboration is the growing number of collaborating parties. In Duurzaam Ameland, no parties have ceased their collaboration. The start of the unique collaboration

is marked by the Gentlemen agreement in 2006: a collaboration between the municipality and three large private companies (NAM, Eneco and GasTerra). This collaboration is formalized in the first covenant agreement. When the agreement was formally revised and extended in the second and third covenant, new parties (Phillips, Alliander, ENTRANCE, TNO) joined the covenant.

The parties have either an affiliation with Ameland or/and a vested interest in the energy transition when they join. New partners connected on an ad-hoc basis, typically contacted by the Ameland mayor. The well-established, positive relation between the NAM and Ameland was important for the start of the collaboration. The NAM oil platform in front of the coast of Ameland provided jobs, investments and a physical connection to the island since 1970. Philips Lighting is already realizing innovative projects on the island for years when it becomes a formal partner in the second covenant. The inclusion of Alliander in the covenant is a strategic decision, the success of energy transition depends on the underground infrastructure on and to the island. The knowledge parties ENTRANCE and TNO strengthen the knowledge base of the transition as of the third covenant. ENTRANCE is already conducting research on the transition of Ameland when they join. The interdisciplinary knowledge of TNO on energy systems become especially valuable to the covenant when the ambition is set to realize an integral energy plan.

Covenant allows private parties to pursue individual goals

The success of the collaboration may be contributed to the possibility of the parties to pursue individual ambitions and innovations on Ameland. In an attempt to accommodate the interests of all parties, the three covenants contained open, (though ambiguous), ambition statements. A conscious decision at the time to preserve the harmony and the collaboration between the partners. For example, the third ambition (2017) “*Ameland as transition leader, 15 years ahead in the Dutch energy transition*”, is not further specified in numbers of CO2 reduction or local energy production on the island. The necessity to specify the ambition to an energy transition plan showed as the conflict grew between the impact of the projects in the energy system after the first ten years. While the collaboration is still intact for now, an integral approach could mean that current partners drop out as a result of an unsurmountable conflict of interest. An integral energy plan requires a different way of collaboration and project realization. At this moment, the development of a concrete ambition and energy transition plan hampers the progress of the energy transition of Ameland. The content and organization of an energy transition plan has been subject to discussion between the covenant partners for 2 years. Since the start of this discussion no energy innovations projects have been realized by the covenant.

Absence of local covenant partners

An agreement between the covenant partners and citizens or other local parties has so far not been established. The covenant activities act independently from the local activities in the energy transition of Ameland. Agreements between local parties to collaborate have been documented in other plans, workgroups and local collaboration deals. Examples are the sustainable energy team, the local sustainable entrepreneurs circle and the foundation of the energy cooperation Ameland (figure 4.4: timeline). The inclusion of local parties in the energy plan is part of the discussion between the covenant partners.

4.5 Ad Hoc, informal and exclusive decision-making

The decision-making process in the steering committee of the covenant resulted in multiple large energy innovations projects on Ameland. However, the process is ad-hoc and exclusive, local parties

are not part of this process. There is a limited transparency in how decisions are made and by who, for instance it is unclear on what information and interests decisions are based.

In the steering committee the decisions are made informal and ad-hoc. Decision on what project is executed by who and what else is needed such as subsidies, knowledge or time, are made by the investing partners. In other words, without financial investment there is no direct influence on the decisions taken. The top-down, informal and ad-hoc character of the decision making process has worked effectively at the start of the energy transition to realize innovation projects. It allows parties with the ability to invest to make decisions based on their individual interests, without complete consensus. This process is in line with the open ambitions statements in the first three covenant, as discussed in 4.4.

The other side of the coin is the exclusion of local parties and knowledge institutes in the decision making process. As these parties lack the resources to invest, or have different internal processes they have little influence on the decisions made. For example, the internally available financial resources of the knowledge parties are project dependent. This limits their financial flexibility and ability to make ad-hoc and independent contributions to the covenant. In 2017 the project group is formed, which gives the knowledge parties and the AEC indirect influence on the decisions made. The project group conducts research activities and advises the steering committee, it does not take a formal decision.

The ad-hoc, exclusive decision-making model prevents collective knowledge build up. The research and development in the projects is internal business of the parties. The win-win-win mentality made the investment of their resources on Ameland attractive and possible for the firms. However, the parties are willing to take on the risks of investing in projects as they have ownership of the output, in the form of transition knowledge, experience and improved technology.

Currently the covenant faces the challenge to adapt their decision-making approach. An integral energy transition plan requires an integral decision-making process in which a diverse set of knowledge, expertise and skills is represented. It requires knowledge parties and local parties to be included in the decision-making process. All parties have to collaborate in an integral plan, be transparent on their role and interest and work with a joined budget. The progress of the energy transition is depending on this. In 2017 the project group was installed with the objective to collectively develop, including local input, the knowledge necessary for the decisions made in the steering group. This required transition is already topic of discussion for 2 years, however this has not yet resulted in collective project realization.

4.6 The leading role of the municipality

The municipality of Ameland has a unique position as it takes both the role of top-down leader and the role of (bottom-up) facilitator of the transition. The endeavors of the municipality resulted in collaboration with both private companies and with local parties.

Leadership by the major

The collaboration between the private companies and the municipality started and flourished under the leadership of the mayor of Ameland. The mayor was a natural, visionary leader with high ambitions for Ameland. His leadership style was effective in the gentlemen's collaboration. He made (unfavorable) decisions and had a confronting style of resolving conflicts and lock-ins. Besides that, he was persuasive, able to build bridges between people and to get political commitment, at the local, regional and national level. An example of his skillful leadership is his proclaimed win-win-win

mentality: investing in Ameland will be a win for the island, for the planet and for the large private companies. This resulted in the commitment of large private companies to invest in the energy transition of Ameland for many years.

His leadership was characterized by a top-down approach, this resulted in a decisive steering committee but also the exclusion of local parties stakeholders. The parties and specific people in the covenant were carefully selected by the mayor at the start in 2006. He selected companies who were able to invest in Ameland and people at the director level with the mandate to make independent choices for the organization. It was a conscious decision to exclude local parties from the decision-making process for the innovative projects, with the decisiveness and speed of the transition in mind.

Since the mayor stepped down in 2018, a successor has not been found. As the municipality lacks an appropriate successor, the covenant partners opened the vacancy for an objective program manager of the transition. Many fundamental questions on this post are still subject to discussion in the covenant, such as *“what is the background? What will the decision-making mandate be? How will the position be financed?”*. The absence of leadership is challenging the progress of the transition.

Facilitation by the municipal Energy Transition Team

Besides the leadership of the mayor, the many hours of work invested in the transition by internal energy transition team of the municipality have been crucial to the success of the transition. The team consists of a coordinator, communication advisor and energy engineer. The team takes on the responsibility in the covenant to coordinate and facilitate the collaboration, to substantially contribute to the realization of innovation projects and to externally communicate the endeavors of the covenant.

Outside the covenant, the energy transition team is realizing local transition projects in collaboration with local parties on Ameland. These projects are not mentioned by the covenant. Fourteen projects to which the municipality contributed directly contributed to the decrease of CO₂ emission or the increase the local production of sustainable energy. Examples are the provision of subsidies for PV panels, solar boilers and insulation; the realization of an energy neutral school; and the electrical loading docks in Ballum. Six projects contributed to the transition of the municipality organization itself; such as LED lighting in the public buildings and a pilot sustainable driving. Eleven projects have been realized with the intention to increase the communication and participation on the island. Examples are the local Energy Office (Urgenda) where residents are provided free, independent advice on their house or company; a movie on the transition of Ameland in collaboration with EnTranCe; and an education program on sustainability for the local high school.

4.7 The island perspective

Being an island is of course a unique characteristic of Ameland. The ambition to realize an energy neutral island resonates well with the Islanders mentality of being self-supportive. The island perspective also resonates well with the private companies participating in the covenant. The Duurzaam Ameland initiative acts as a small scale version of the mainland world. On Ameland private companies can experiment on a small scale with new energy innovations, to apply lessons learned later in the rest of the country and maybe further even. In the validation workshop it was put forward by companies like ENECO that this was exactly what they got out of the cooperation in Duurzaam Ameland. The building of the solar park did not bring them profit, but learned them valuable lessons about cooperating with local citizens, needed legislation, procedures and contracts which they later used in multiple similar projects on the mainland.

4.8 The challenge: From doing pilots to realizing an energy neutral island

For 12 years Ameland has already been in transition towards a sustainable island. In the first 10 years an effective collaboration between the municipality and private companies has realized multiple energy innovation projects reducing CO₂ and increasing the local renewable energy production at Ameland between 2006 till 2019. The covenant agreements, strong leadership and local support by the municipality were key for the progress in the energy transition in this 10 year period.

The collaboration in the covenant was informal, ad-hoc and without obligations: to play and experiment on Ameland while contributing to the transition of the island. Over the last years the collaboration became more structured with steering committee meetings and the initiation of a project group to research questions of the steering partners in 2017.

Currently, the energy transition at Ameland has stagnated a little in the last 2 years. The sustainable energy ambition has not yet been realized. The well-functioning collaboration, with strong leadership of the first 10 years, is no-longer effective. The parties are encountering the limits of their ad-hoc, win-win-win mentality. The fragmented innovation approach is unable to enhance the sustainability of the whole energy system. In addition, participation of the local parties lacks. Two tracks can be identified: the transition of the covenant (top-down) and the transition on the island (bottom-up). This prevents the use of local knowledge and capacity in the transition and for the transition to reach

An energy transition plan is needed with agreements on who does what, when and how to realize an energy neutral Ameland in 2030. This includes a concrete, detailed ambition for CO₂ reduction and local production, a joint budget and agreements on activities to reach the target. Participation of the local parties in the transition is necessary. So far the local communities have been excluded from the collaboration between the municipality and the private partners. To coordinate the transition a transition manager is required with an independent position however, with enough mandate to reach decisions.

5. Conclusions & Recommendations

Changes in the character of Duurzaam Ameland

The Duurzaam Ameland initiative is at a crucial stage. A number of elements have changed since the start of the cooperation. First, the original goal of the cooperation was to be 15 years ahead of the energy transition in the rest of the country and to give the Ameland partners a head start compared to the competition. However the rest of the country has not been idle and has caught up with Ameland. Energy innovation projects are started now in the whole country and the partners of the Duurzaam Ameland initiative are also participating in those projects.

Second, a change of focus occurs from doing energy innovation projects to creating an energy neutral island. Third, the ad-hoc boy scout approach which functioned well in the beginning has been abandoned when the former mayor of Ameland left office. Fourth, just as in the rest of the country, support for the energy transition from citizens is becoming less and less. Inclusion of

citizens in decision-making on the energy transitions is more and more important.

The role of the Learning History

The making of the Learning History came at exactly the right time, allowing participants in the Duurzaam Ameland initiative to reflect on the process of the initiative. This allowed participants to look back on the accomplishments, the hurdles which have been overcome and their motivation to join the cooperation. The participants of the initiative were very positive of the Learning history, they indicated it was especially revealing how other partners conceived of their actions.

Recommendations

Based on the Learning History the four most important recommendations that can be given to the Duurzaam Ameland initiative are:

1) *Transform the Duurzaam Ameland initiative into a program with a dedicated program director.* This is especially important with regard to the ambition of realizing an energy neutral island. This requires a coherent and integral approach and includes a concrete, detailed ambition for CO2 reduction and local production, a joint budget and agreements on activities to reach the target. While this is easily put forward, this will raise issues like who will pay for this and who will be in charge.

2) *Include integral system knowledge in the program.*

When more and more energy innovations are created and linked to the Ameland grid and infrastructure the balancing of energy becomes more and more important. It is also important to avoid lock-ins in the development of the Duurzaam Ameland energy system. Knowledge partners like Entrance and TNO, but also others, can provide this knowledge.

3) *Open up the initiative to include the local citizens of Ameland more.*

At the moment there almost seem to be two separate Duurzaam Ameland tracks: one for private companies and one for local citizens. These two can strengthen each other, but they will undoubtedly clash if left unchecked.

4) *Redefine the unique selling point (USP) of the Duurzaam Ameland initiative.*

This might not be the '15 years ahead of the energy transition' slogan. Redefining also urges partners to reevaluate their own motivation, role and contribution to the initiative.

7. Resources

Bouw, K. (2016). GA! Samen op weg naar een duurzaam Ameland: Actoren, samenwerking en transitieproces. Een inventarisatie. . *Kenniscentrum Energie Hanzehogeschool Groningen*.

Duurzaam Ameland (2017). Samen op weg naar de energie van de toekomst; verslag van de Charettes 2017 in Ballum, Nes, Hollum en Buren.

Duurzame Ondernemerskring: samen ambities realiseren. (2017, March 17). *De Amelander*.

ESTRAC RET CO2 emission calculations for Ameland

Ecovys (2015) Duurzaam Ameland: (concept) Routekaart voor komende jaren 2015-2017.

Engelenbrug, B., Puts, H., Willems, M., & ter Mors, E. (2013). CATO2 Methode – leergeschiedenis van het CO2-opslag initiatief in Noord Nederland .

Hildebrand, K. (2016). “ Investigation about which social measures contribute to the decrease of social resistance of Ameland’s citizens towards renewable energy by early 2018. *Hanzehogeschool Groningen*.

Hut, J. (2017). Wat zijn de behoeften en eigenschappen van de bewoners van Ameland, gericht op tevredenheid en betrokkenheid, over de uitvoering van de energietransitie op Amela. *Hanzehogeschool Groningen*.

International conference Learning Histories for Sustainable Societies, 19-20 January 2017, Organised by Rik Peters, RUG, The Netherlands.

Kuitenbrouwer, K. (2018), Getting unstuck, The reconstruction clinic as pragmatic intervention in controversial policy disputes, in: *Action Research in Policy Analysis, Critical and Relational Approaches to sustainability Transitions*, ed. Koen P.R. Bartels, Julia M. Wittmayer.

Luederitz, C., Schäpke, N., Wiek, A., Lang, D. J., Bergmann, M., Bos, J. J., ... Westley, F. R. (2017). Learning through evaluation – A tentative evaluative scheme for sustainability transition experiments. *Journal of Cleaner Production*, 169, 61–76. doi: 10.1016/j.jclepro.2016.09.005

Metz, A. (n.d.). Criteria for energy transitions from combining transition approaches: The case of Ameland. *Master Thesis Research Hanze Hogeschool* .

Ondernemende duurzame dorpen 'De rol van Amelander dorpsbelangen in de energietransitie. (2016, September 22).

Roth, G. L., & Senge, P. M. (1996). From theory to practice: research territory, processes and structure at an organizational learning centre. *Journal of Organizational Change Management*, 9(1), 92–106. doi: 10.1108/09534819610107349

Schot, B., Smolders, E., & Bolhuis, H. (2015). Onderzoek op Ameland naar behoeftes, segmenten en proposities voor een duurzaam Ameland. *Hanzehogeschool Groningen*.

Schot, J., Kanger, L., & Verbong, G. P. J. (2016). The roles of users in shaping transitions to new energy systems. *Nature Energy*, 1(5), 1-7. [16054]. DOI: 10.1038/nenergy.2016.54

van Kins, S., & Schotanus, J. (2017). De context van de bewoners op Ameland in kaart brengen, om vervolgens een basis te vormen voor vervolg onderzoek. *Hanzehogeschool*.

van Mierlo, B., Regeer, B. J., van Amstel, M., Arkesteijn, M., Beekman, V., Bunders - Aelen, J. G. F., ... Leeuwis, C. (2010). *Reflexive monitoring in action. A guide for monitoring system innovation projects*. oosterwijk: BOXPress. 'We gaan doorpakken op duurzaamheid'. (2017). *De Ameland: Het Vrijtijds magazine Van En Voor Ameland*.

8. Appendix

8.1 Interview protocol

Interviewschema Evaluatieonderzoek Ameland

Duur interview: 60-90minuten

Mind ourselves:

- Open vragen!
- **LSD: Luisteren Samenvatten Doorvragen**
- Blijf op de achtergrond. Eigen mening niet terugkoppeling
- Procesleiderschap en taakgericht leiderschap.
- Aan het eind: noteer kort voor jezelf karakterschets van de geïnterviewde (inspiratie/ autoriteit/ enthousiast/ overtuiging/ breed denkend/ ...)

Introductietekst

- In het kader van het ESTRAC (Energy Systems Transition Centre) onderzoeksprogramma Transforming Regions voeren TNO en de Hanzehogeschool Groningen een evaluatieonderzoek uit van het energietransitie proces dat zich de afgelopen 10 jaar op Ameland heeft ontwikkeld. Deze evaluatie geeft inzicht in wat er goed ging en wat er minder goed ging, kortom wat zijn de geleerde lessen in het gehele project Duurzaam Ameland. Het geleerde wordt in een "leergeschiedenis" vastgelegd.
- Benoem het doel van het interview. In dit interview zullen we met u terugblikken op '10 jaar duurzaam Ameland'. Het doel is om zoveel mogelijk te leren van deze reflectie opdat er van geleerd kan worden en toekomstige transitie processen hierdoor nog meer kunnen versnellen.
- Waarom is deze geïnterviewde gevraagd om mee te doen?
- Van de door u gegeven informatie wordt een verslag geschreven. Het verslag koppelen we aan u terug met de vraag of de weergave van het gesprek correct is.
- De duur van het interview is ongeveer 1,5 uur.
- Daarom willen we graag het interview opnemen. Zo kunnen we ons maximaal concentreren op het gesprek. Is dit akkoord?
- Zowel de opname als het schriftelijke verslag wordt maximaal 1 jaar bewaard op een beveiligde server.
- Graag willen we over geanonimiseerde opnames meta-analyses kunnen verrichten. Bij dit soort onderzoeken wordt bijvoorbeeld gekeken wat voor taal mensen gebruiken in hun antwoorden. Bent u hiermee akkoord?

- Bij de verslaglegging van een 'learning history' wordt vaak gebruik gemaakt van quotes, in het geval wij u letterlijk willen citeren we hiertoe vooraf toestemming vragen.
- Heeft u nog vragen vooraf?

Inleidende vragen: de geïnterviewde

1. Wat is uw relatie met Duurzaam Ameland?
2. Wat is uw functie?
3. Wat is uw rol in de transitie van Ameland?
4. En wanneer (waar in het gehele proces) bent u betrokken geraakt bij het initiatief?
5. Wat ziet u vanuit uw rol en betrokkenheid als uw belangrijkste verdienste?
6. Met welke andere partijen rondom de energie transitie Ameland heeft u nauw samengewerkt of te maken gehad?

Transitie duurzaam Ameland

Op een schaal van 1-10 (van niet goed tot goed), hoe zou u de voortgang van de transitie naar een duurzaam Ameland op dit moment beoordelen? Licht toe.

1. Wat versterkte de versnelling van de Energie Transitie van Ameland?
2. Wat was een bedreiging voor de Energie Transitie van Ameland?

Belangrijke momenten in het proces (*Critical Turning Points*)

1. Welke momenten zijn volgens u cruciaal geweest in het transitieproces van Duurzaam Ameland?
2. Wat waren goede/positieve/**versterkende momenten** in het transitieproces van DA?
Kies de twee belangrijkste CTP's en **bevrraag deze volgens kolom rechts**. (*doorvragen: Waarom? Licht toe*)
3. Wat vond u **bedreigende momenten** voor het procesverloop? Kies de twee belangrijkste CTP's. *Doorvragen: waarom? Licht toe.*

Welke activiteiten heeft uw organisatie ontwikkeld?

1. Wat was daarin uw rol? (*doorvragen: per activiteit*)
2. Waar bestond deze ontwikkeling/bijdrage uit?
  - i. Hoe verliepen die activiteiten?
  - ii. Wat ging daarin goed? Wat ging minder goed?
  - iii. Waar lag dat (het goed of minder goed ging) aan?
3. Wat heeft u **geleerd** van deze activiteiten?
4. Wat heeft u gezien aan verandering in **denken en handelen** in uw organisatie?

Samenwerking met andere partijen

1. Met welke partijen heeft u het meest te maken gehad?
2. Hoe verliep de samenwerking met andere partijen in het proces?
  - a) Wat waren hoogte-en dieptepunten in de samenwerking met de anderen en waarom?
  - b) Wat zou u daarin willen verbeteren en wat had u daarin zelf kunnen doen?
  - c) Wat zou u achteraf anders hebben gedaan?
  - d) Op welke momenten was u afhankelijk van anderen?
Hoe kwam dat?
  - e) Met welke partijen zou u in de toekomst (ook) willen samenwerken?

Anderen rol

1. Welke rol hadden andere partijen in het **proces**? (*wees alert over wanneer in de tijdslijn → op projectniveau of in "flow" van gehele transitie?*)
  - i. Private partijen: NAM, Aliander, Eneco, etc.
  - ii. Politiek
  - iii. Rijk
  - iv. Provincies
  - v. Gemeenten
  - vi. Maatschappelijke organisaties
  - vii. Lokale bevolking
  - viii. Media
  - ix. Experts/onderzoekers
2. Wat kwamen zij "halen" en "brengen"?
3. Welke investering heeft uw andere partij zien maken?
4. Wat vond u van de gemaakte investeringen van die partij?
5. Wat had die partij in uw ogen nog meer kunnen doen?

Hoe Critical Turning Points te bevrragen:

De definitie van CTP's is "momenten of gebeurtenissen in processen waarop initiatieven besluiten om een (verandering van) bepaalde koers op gaan – of dit ze overkomt/ ze dit ondergaan."

Benoem een CTP.

1. Inhoud: Waar bestond dit CTP uit en wanneer (op welke datum of welke specifieke periode) vond het plaats? Waarom is het een CTP?

2. Co-productie: Welke specifieke evenementen/ mensen/ ontwikkelingen/ omstandigheden/ voorwaarden/ ruimtelijke omgeving maakte deze CTP mogelijk?

3. Gerelateerde gebeurtenissen: Welke eerdere gebeurtenissen (externe of interne) waren cruciaal voor dit CTP om plaats te vinden en wanneer (op welke datum of welke periode) vonden deze plaats? Welke belangrijke andere gebeurtenissen volgden op deze CTP en wanneer (welke datum of welke periode) vonden deze plaats?

4. Geschil: In hoeverre was er sprake van een geschil of tegenstelling bij deze CTP? Waar ging dit geschil/ tegenstelling over? Wie was er bij betrokken? En hoe, als dat het geval is, is het geschil/ de tegenstelling opgelost (of er mee omgegaan)?

5. Anticipatie: Werd de CTP ook al meteen toen deze plaatsvond, gezien als een CTP? Of werd dit pas later zo gezien? Was deze CTP (en de gebeurtenissen die het uitlokte/ toe leidde; de mensen die werden aangetrokken of afgestoten etc.) voorzien en/ of was erop geanticipeerd?

6. Leren: Wat zijn de (verander) ambities van jullie initiatief en hoe heeft het CTP een positieve of negatieve bijdrage hieraan geleverd? Welke lessen trek je uit deze CTP? Hoe relateert deze CTP aan huidige uitdagingen van jullie missie?

Dv: Waar is die ander in tekortgeschoten?

6. Welke opbrengst ziet u voor hen?

Dv: Wat heeft het hen opgeleverd?

Afsluiting

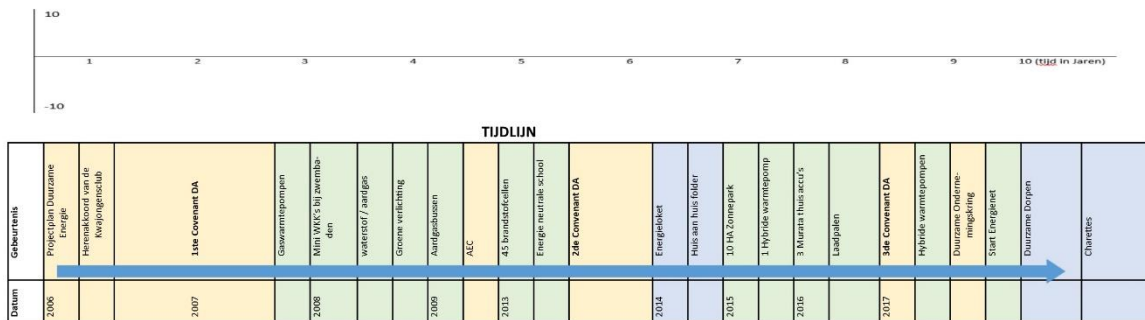
1. Wilt u nog iets toevoegen aan het interview?
2. Welke personen zouden we wat u betreft in ieder geval moeten interviewen om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van ervaringen en reflecties op het proces? (kunnen we wellicht niet waar maken!)

Voorbereiding en gesprekstoel

Voorbereiding op het interview 'learning history' Ameland

Ter voorbereiding op het interview willen we u vragen om aan de hand van onderstaande tijdlijn eens na te denken over hoe volgens u het proces van samenwerkingsproces is verlopen en wat u van de projecten vond. Ook kunt u met een symbool zogenaamde 'critical turning points' markeren. Voelt u zich vooral vrij om ook andere aantekeningen en opmerkingen te maken op dit blad.

Vraag 1. Hoe verliep de samenwerking door de tijd? U kunt in dit onderstaande figuur aangeven. (+10 zeer goede samenwerking, -10 zeer slechte samenwerking)

Vraag 2. In welke mate zorgden projecten voor versnelling van de transitie? U kunt dit in onderstaande figuur aangeven. (+10 zeer grote versnelling, -10 zeer grote vertraging)

Vraag 3. Markeer in de tijdlijn de momenten waarop u een 'critical turning point' (CTP) ervaren heeft. U kunt daar natuurlijk ook een notitie bijmaken.

De definitie van CTP's is "momenten of gebeurtenissen in processen waarop initiatieven besluiten om een (verandering van) bepaalde koers op gaan of dit ze overkomt/ ze dit ondergaan."

8.2 The Learning History

Learning History Duurzaam Ameland

Aagje van Meerwijk, Tara Geerdink, Celine Brus, Mario Willems, Steven de Boer

Disclaimer:

Dit rapport is een resultaat van het ESTRAC-project “Transforming Regions”, in opdracht en gefinancierd door het onderzoeksinstituut Energy Systems Transition Center (ESTRAC). ESTRAC is een gezamenlijk initiatief van kennis- en onderzoeksinstituten in Nederland - waaronder TNO, ECN (sinds april 2018 onderdeel van TNO), Hanzehogeschool Groningen (HG), Rijksuniversiteit Groningen (RUG), de New Energy Coalition (NEC) en, meer recent, Planbureau voor de leefomgeving (PBL) - evenals geassocieerde partners, waaronder Gasunie, GasTerra, Energie Beheer Nederland B.V. (EBN) en NAM. Naast financiering van de ESTRAC-partners ondersteunt ook het Green Deal-programma van de Nederlandse overheid het project Transforming Regions.

Learning History Duurzaam Ameland

Summary	3
1. Introduction	5
2. Methodology.....	6
3. Result: Learning History Duurzaam Ameland	11
4. Reflection on transition Duurzaam Ameland.....	12
5. Conclusions & Recommendations	18
7. Resources	20
8. Appendix	21
De Learning History.....	28
De achtergrond van Duurzaam Ameland.....	29
De partijen van Duurzaam Ameland.....	30
Het verhaal van Duurzaam Ameland	33
2006	33
2007	34
2008	36
2009	37
2013	39
2014	39
2015	41
2016	41
2017	43
2018	48
De lessen van Duurzaam Ameland	51
3. De ambitie “Ameland energieneutraal” mobiliseert, maar niet voor iedereen.....	53
De uitdagingen van Duurzaam Ameland	60

De Learning History

Deze Learning History kijkt terug op de energietransitie van Duurzaam Ameland. De gebruikte Learning History methode is ontwikkeld door de 'Massachusetts Institute of Technology' in de Verenigde staten om te leren van innovatie en verandertrajecten. De methode maakt gebruik van de kracht van het verhaal. Door in verhaalvorm terug te kijken krijgt de lezer een beeld van wat er goed en wat er minder goed ging. Bovendien geeft het de lezer inzicht waarom zaken lopen zoals ze lopen.

De lessen die koploper Ameland de afgelopen jaren heeft geleerd zijn niet alleen voor de betrokkenen op Ameland zelf interessant, ze kunnen ook anderen helpen om in hun regio de energietransitie te versnellen. Deze *Learning History* evalueert het transitieproces zoals dat zich de afgelopen 10 jaar op Ameland heeft ontwikkeld. Het onderzoek richt zich op de procesgang, samenwerking tussen partijen, de behaalde resultaten en het participatieproces met de Amelander bevolking en bedrijven.

Het verhaal beschrijft een traject dat startte in 2006 vanuit een kwajongensgroep die samen vele losse projecten ontwikkelen, elkaar tegenkwamen in de uitvoer en nu op weg zijn naar een grote programmatische aanpak om meters te blijven maken.

Na het verhaal worden in deze Learning History de belangrijkste lessen geschetst waar Duurzaam Ameland mee te maken heeft. Na de lessen worden de geleerde uitdagingen van de afgelopen 10 jaar uiteengezet.

Bij het schrijven van dit verhaal staat Duurzaam Ameland op een belangrijk punt. De transitie neemt een vlucht met de zoektocht naar een integrale aanpak en bijbehorend programma-management en zorgt de (inter-) nationale én lokale politiek voor de nodige veranderingen.

De achtergrond van Duurzaam Ameland

De verandering van het huidige energiesysteem naar een duurzame energievoorziening wordt beschouwd als een van de grootste uitdagingen van deze eeuw. Ter invulling van het internationale streven in het Parijs akkoord om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graad, heeft Nederland in 2018 de ambitie uitgesproken om de uitstoot van broeikasgassen in 2050 terug te hebben gebracht met 80-95% procent.

De gemeente Ameland is al vroeg begonnen met de verduurzaming van de energievraag van het eiland. In 2007 wordt het eerste convenant Duurzaam Ameland gesloten. Het Convenant Duurzaam Ameland is een samenwerkingsverband van de Gemeente Ameland met enkele grote energiebedrijven (Eneco, GasTerra, NAM, Alliander), de kennispartijen (TNO en EnTranCe) en Phillips Lighting. Ook de Amelander Energie Coöperatie (AEC) denkt actief mee. De samenwerking wordt bevestigd en vervolgd in het 2de (2013) en 3de (2017) convenant. Het doel van de samenwerking: innovatieve technieken testen in de praktijk om zo een duurzaam en autonoom Ameland te realiseren. In het 3de convenant werd de ambitie aangepast; Ameland wil koploper zijn in de nationale energietransitie.

Een relatief kleine gemeente betrok enkele grote partijen om met hen mee te denken over de complexe verduurzamingsvraagstukken op het eiland. Een win-win situatie: de gemeente krijgt ondersteuning op thema's waar het ofwel de expertise ofwel de capaciteit zelf onvoldoende in huis heeft terwijl convenant partners kunnen experimenteren met nieuwe energie technologieën op pilotschaal en de integratie daarvan in het energiesysteem.

De partijen van Duurzaam Ameland

Een ambitieuze Gemeente

De gemeente Ameland streeft vanaf 2006 onder leiding van een gedreven burgemeester naar de verduurzaming van het energie verbruik op het eiland. De gemeente wordt gedreven door de ambitie om op een duurzame manier in de energiebehoefte te voorzien op het eiland. De gemeente van Ameland bekleedt een unieke positie als initiator en facilitator in de energie transitie van Ameland. Naast de samenwerking met de grote energiebedrijven en kennispartijen is de verbinding met het eiland en de bewoners van belang voor de gemeente.

Duurzaam Energieteam Ameland

In 2007 vraagt de Gemeente Ameland een aantal actieve ondernemers om mee te denken over duurzaam energiegebruik op het eiland in het Duurzaam energieteam Ameland op. Het doel is om gezamenlijk draagvlak voor duurzame energieprojecten te realiseren op het eiland. Toen de omvang en draagvlak van de Amelander Energie Coöperatie toenam op Ameland was het energieteam niet langer nodig.

Duurzame Ondernemingskring Ameland (DOK)

In de Duurzame Ondernemingskring Ameland helpen zes lokale ondernemers, met behulp van een provinciale subsidie, elkaar bij de verduurzaming van hun bedrijf om gezamenlijk bij te kunnen dragen aan de transitie van Ameland. Voor een ondernemer blijft de belangrijkste vraag wat de verduurzaming betekent voor het bedrijf zelf. In de DOK wordt het bedrijfsbelang en het algemeen belang van de verduurzaming met elkaar afgestemd. In 2018 is aan deze groep ondernemers een aanbod gedaan om energie-, belasting- en financieringsadvies te ontvangen voor de verduurzaming van hun bedrijf.

Dorpsbelangen

De vier dorpen op Ameland kennen ieder een Dorpsbelangenvereniging. Een vereniging met als doel het organiseren van sociale activiteiten en het vertegenwoordigen van het belang van de bewoner in het gesprek met de gemeente. De dorpsbelangen zijn mede-organisator van het participatieproces op Ameland.

Amelander Energie Coöperatie (AEC)

In 2009 wordt de AEC opgericht op initiatief van een actieve eilandbewoner. De AEC heeft als doel het aandeel van duurzame energie te vergroten en burgers op hun energierekening te laten besparen. De AEC heeft op dit moment 300 leden en 1000 energiekanten op het eiland (1/3 van de Amelander bevolking). Er worden in drie projecten lokaal zonne-energie opgewerkt op Ameland door de AEC. De AEC is mede-eigenaar van Zonnepark Ameland. De AEC wordt in 2017 lid van de projectgroep Duurzaam Ameland maar is geen officiële partner van het convenant en is niet vertegenwoordigd in de stuurgroep om de onafhankelijke positie te garanderen.

Waddencampus

De Waddencampus is een netwerkplatform die onderwijs- en kennisinstellingen, studenten, ondernemers/bedrijven, organisaties en overheden met elkaar verbindt om samen tot slimme(re) oplossingen te komen voor actuele vraagstukken. De Waddencampus bestaat sinds 2014 en is een initiatief van Gemeente Ameland, het Nordwin College en EnTranCe.

Convenant Duurzaam Ameland

Het Convenant Duurzaam Ameland is een samenwerkingsverband van de Gemeente Ameland met Eneco, GasTerra, NAM, Alliander, Philips Lighting en de kennispartijen TNO en EnTranCe. Het Convenant Duurzaam Ameland kent vanaf het eerste convenant een stuurgroep waarin de partners met regelmaat samen komen. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de hoofdlijnen, het budget en de besluiten. In 2017 wordt aanvullend de projectgroep opgezet. In de projectgroep is naast de convenantpartners ook de AEC vertegenwoordigd. De projectgroep controleert de dagelijkse gang van zaken en doet voorstellen aan de stuurgroep.

NAM

De NAM is verantwoordelijk voor de aardgasproductie op het eiland en de productieplatforms voor de noordoostkust. Tezamen zijn deze drie putten goed voor een aardgasproductie welke ongeveer gelijk is aan het verbruik in de provincie Friesland. De NAM is vanaf het eerste convenant partner in Duurzaam Ameland.

GasTerra

GasTerra wil met aardgas en groen gas de transitie naar een duurzame energievoorziening faciliteren. Daarbij past GasTerra gas op maat toe, dat wil zeggen op plaatsen waar duurzame energie nog niet (volledig) kan zorgen voor een betrouwbare energievoorziening zoekt zij naar de juiste inpassing van (groen) gas. GasTerra is vanaf het eerste convenant betrokken als convenantpartner.

Eneco

Als energieproducent en leverancier zoekt Eneco samen met klanten en partners naar energieoplossingen en slimme innovaties zodat groene energie gerealiseerd kan worden. Eneco is vanaf het eerste convenant partner in het convenant Duurzaam Ameland.

Phillips Lighting/ Signify

Phillips Lighting streeft ernaar bij te dragen aan de energietransitie door middel van duurzame en slimme verlichtingssystemen. Ondanks dat Phillips Lighting nog geen partner is in het eerste convenant, is Phillips Lighting al vanaf het begin actief in de transitie van Ameland. Phillips Lighting wordt officieel partner van Duurzaam Ameland in het tweede convenant. In 2016 ging Phillips Lighting naar de beurs. In 2018 is de bedrijfsnaam Phillips Lighting veranderd in Signify.

Alliander

Alliander is het netwerkbedrijf van het elektriciteitsnet op Ameland. Liander is netbeheerder; verantwoordelijk voor aanleg, onderhoud, uitbreiding en innovatie van de gas- en elektriciteitsnetten. Alliander ziet voor zichzelf de taak om te zorgen dat iedereen onder gelijke condities toegang heeft tot betrouwbare, betaalbare en duurzame stroom op het eiland. Alliander sluit zich in het derde convenant aan als partner van het Convenant Duurzaam Ameland.

TNO

Als kennisinstelling heeft TNO de ambitie om met innovaties, zowel technisch als niet-technisch, de transitie naar een volledig duurzaam energiesysteem te versnellen. TNO sluit zich in het derde convenant aan bij Duurzaam Ameland.

EnTranCe

EnTranCe, Hanze hogeschool Groningen, wil de energietransitie versnellen en bouwen aan de energievoorziening van morgen doormiddel van onderwijs en onderzoek. Samen met onderzoekers,

studenten, bedrijven, overheden wordt kennis en kunde ontwikkeld om het energiesysteem te verduurzamen. EnTranCe sluit zich in het derde convenant aan bij Duurzaam Ameland.

Het verhaal van Duurzaam Ameland

2006

Gemeentelijk Projectplan en een Duurzaam Energieteam

In 2006 begint er van alles te borrelen op Ameland op het gebied van duurzaamheid. De gemeente lanceert een projectplan Duurzame Energie en richt samen met enkele lokale ondernemers en bewoners het Duurzame Energieteam op. De wethouder sluit een weddenschap met scholieren van de Burgermeester Waldaschool: wie kan er het meest CO₂ besparen in twee maanden? De wethouder verliest maar de weddenschap is een groot succes: in twee maanden tijd bespaarden de scholieren 16% aan CO₂-uitstoot in hun dagelijks leven. Als prijs ontvangt de school een weerstation.

“Ik houd niet zo van verliezen, maar dit verlies is een goede zaak”, aldus de wethouder. De energietransitie is van start!

Kwajongens

Op 1 juli 2006 krijgt Ameland een nieuwe burgemeester. Hij gaat ambitieus en doortastend aan de slag. Met 1-op-1 gesprekken over maatschappelijk ondernemen sprokkelt hij behendig heren aan de top van diverse private partijen.

Kennisinstelling	<i>“Deze burgemeester is onmisbaar geweest als de godfather van de transitie op Ameland.”</i>
------------------	---

In de loop van 2006 sluiten de gemeente Ameland, GasTerra, de NAM en Eneco het zogenaamde “herenakkoord”. Met het herenakkoord gaan genoemde partijen aan de slag met Duurzame Energie op Ameland. Een van de uitgangspunten van het akkoord is dat de partners gezamenlijk de ambitie hebben om aan duurzame energie te werken zonder al te veel structuur en gedoe over precieze regels en details. De partners zelf noemen de samenwerking ook wel de “kwajongens club”: spelen en experimenteren met innovatie op Ameland. Een andere uitgangspunt is dat handelen uit eigen belang voor zich spreekt, maar dat het altijd resultaat voor het eiland opleveren moet. De partners zoeken naar win-win-win oplossingen: winst voor de planeet, winst voor het eiland en winst voor zichzelf.

Bedrijf	<i>“Als je mensen opties geeft, kiezen mensen de optie die bij hun doelstelling past. De burgemeester wist dergelijke situaties te overbruggen, door te duwen.”</i>
Kennisinstelling	<i>“De chemie van de kwajongensgroep: Het enthousiasme van de aanwezigen en het goede niveau. Dus mensen die besluiten konden nemen in dit domein én enthousiast waren over het idee. En voor een deel ook die ideologische redenen. ‘Plotseling kloppen dan al die ambities, doelen van de organisaties en de mensen. Passen dan bij elkaar. Dat heb je wel eens hé, dan is het opeens raak is’.”</i>
Gemeente	<i>“De burgemeester was daadkrachtig en met de kwajongensmentaliteit gebeurde er wel dingen.”</i>

2007

Eerste Convenant

Op 22 februari 2007 ondertekenen de kwajongens hun eerste gezamenlijke Convenant. Onder de noemer Duurzaam Ameland willen de Gemeente, ENECO, GasTerra en de NAM zich inzetten om *“samen te werken aan en te experimenteren met (duurzame) energie-innovaties op Ameland.”* *“Dit moet leiden tot een duurzaam en energie autonoom Ameland.”* Ze willen op zijn minst één project gemeenschappelijk oppakken en daarmee de *“ontwikkeling en investering in duurzame energie, energiebesparing en de energietransitie stimuleren, ten behoeve van duurzame economische groei en maatschappelijk ondernemerschap op Ameland en zo mogelijk in het gehele waddengebied.”* Uiteindelijk moeten de projecten helpen om *“de CO₂-uitstoot op Ameland significant te reduceren”*.

De geformuleerde doelstellingen zijn niet voor iedereen even concreet. Diverse partijen twijfelen openlijk over de haalbaarheid van een “autonoom eiland”: is het realistisch “de kabel” naar de vast wal door te willen knippen? Toch starten de kwajongens in een kleine groep met de eerste projecten.

Aardgas Tankstation

De ontwikkeling van het aardgastankstation is in begin 2007 één van de eerste projecten uitgevoerd door de convenant partners. Busmaatschappij Arriva wil overstappen van diesel op aardgasbussen, maar een aardgastankstation ontbreekt op Ameland, terwijl er aardgas wordt opgewerkt nabij Ameland. Hiervoor is een investeringsbesluit nodig. Deze wordt gemaakt door de kwajongens club; de convenant partners investeren ieder een ton in het project. Ook dient zich de mogelijkheid aan om gebruik te maken van een nieuwe aanbesteding bij de provincie Friesland voor dit project. Zo wordt de benodigde half miljoen euro geregeld.

Bedrijf	<i>“Allemaal een ton op tafel”, stelde de burgermeester voor, “en als de provincie voor ons de vergunningen regelt binnen twee weken, dan kunnen we een beetje opschieten.” De burgemeester regelde vervolgens binnen twee weken een vergunning bij de provincie voor de bouw. Zo ging dat in het kwajongens-groepje.”</i>
Gemeente	<i>“Gebruik de etalage Ameland, Ameland kost geld en je kan elders hiermee geld verdienen.”</i>

Mid 2010 is het aardgastank station gereed en maken de vier aardgasbussen van Arriva er gebruik van. Dit wordt heugelijk gevierd door de provincie Friesland, de gemeente, Duurzaam Ameland, Arriva en CNG Net. De relatie van een platform en een aardgasbus zien bewoners. De werkelijkheid is echter anders. Het ruwe gas moet schoon gemaakt worden voordat het gebruikt kan worden als brandstof. Dit ruwe gas moet eerst terug naar land voordat het weer terug kan als brandstof naar het eiland. De bewoners zien dit niet, de beleving is dat het gas van het eiland naar het eiland gaat.

Waterstofbijmenging in aardgas

Toen de burgemeester in 2006 hoorde dat Eneco plannen had voor een experiment met het bijmengen van waterstof in het aardgasnet, zag hij zijn kans schoon; hij schoof Ameland als proeflocatie naar voren. Met succes.

In december 2007 start een test met het invoegen van maximaal 20% waterstof in het lokale aardgasnet om zo de invloed op materialen en gastoestellen te onderzoeken. Partners in het project zijn GasTerra en Eneco. De Gemeente Ameland stelt het appartementencomplex Noorderlicht voor de activiteiten ter beschikking. Kiwa Technology bouwt de menginstallatie en later ook de

elektrolyser op locatie. Zonnepanelen op het dak van het nabij gelegen “Kennis- en Innovatiecentrum” (het latere Natuurmuseum in Nes) leveren de stroom. De waterstofproductie wordt zo ingericht dat ze kan reageren op de snelle variaties in de gasvraag van 14 appartementen in Noorderlicht. In stappen van 5% is de bijmenging verhoogd tot 20% bijmenging in de menginstallatie.

Het onderzoek richt zich naast de techniek ook op de ervaring van bewoners. In de eindrapportage van 10 april 2012 noemen de partners de betrokkenheid van de bewoners “*zeer belangrijk*”. De bewoners zijn geïnformeerd over de voortgang van het project en zijn financieel gecompenseerd. Uit de periodieke enquêtes blijkt dat de bewoners over het algemeen tevreden zijn.

Na afloop van het project zijn in april 2011 de installaties, de toestellen en de leidingen weggehaald of vervangen en is de gaslevering aan Noorderlicht weer in de oorspronkelijke staat teruggebracht. Het project toont aan dat bijmenging van waterstof in aardgas geen aanwijsbare invloed heeft gehad op de gasdistributiematerialen, op de binnenhuisinstallaties en op de moderne toestellen die in de proef zijn opgenomen.

Bedrijf	<i>“Er wordt vaak teruggekeken op het watergas project waarin in waterstof tot 20% was bijgemengd. Dit was iets wat nog niet eerder in Nederland gerealiseerd was.”</i>
Gemeente	<i>“De samenwerking begon sterk bij het eerste convenant. Er werden vooruitstrevende projecten zoals het waterstof-in-aardgasproject gestart waarmee de partners behoorlijk buiten de lijntjes van de wet en regelgeving traden. De convenantpartners werkten hier hecht samen en handelden als één geheel.”</i>

Groenlicht Veerdam

In het eerste convenant is Philips Lighting geen officiële partner. Wel test Philips Lighting een nieuw type verlichting op het productieplatform van de NAM. Deze nieuwe verlichting is zuiniger, slimmer te regelen en het licht is ook minder onregelend voor het oriëntatie-vermogen van trekvogels bij slecht weer. Na een succesvolle pilot op het productieplatform breidt Philips de test uit naar de veerdam op Ameland. Het experiment wordt door de Amelanders positief ontvangen en nu nog iconisch genoemd.

Bewoner	<i>“Dit licht was nergens anders te vinden in Nederland, dat vonden Amelanders leuk en daar zijn ze trots op.”</i>
Bedrijf	<i>“In termen van zichtbaarheid en het enthousiasmeren van mensen had het impact, maar in duurzaamheidstermen stelde het weinig voor.”</i>

Philips Lighting maakt een plan om ook het buitengebied en de strandopgangen aan te pakken. Wanneer er een gat in de begroting dreigt te vallen, springen de kwajongens in. Alle projecten zijn immers samen Duurzaam Ameland, vinden de kwajongens. Een van de partijen denkt daar anders over. Zij wil alleen bijdragen wanneer een dochteronderneming een rol krijgt in het verlichtingsproject. De burgemeester van Ameland is ‘not amused’ en overtuigt de betreffende partij totdat er financiering over de brug komt. Philips Lighting blijft leverancier van het licht aan de gemeente Ameland.

Bedrijf	<i>“De burgemeester is daar erg boos over geworden. Uiteindelijk heeft die partij wel mee gefinancierd maar er is wel een andere vertegenwoordiger in het team</i>
---------	--

	<i>gekomen” “Uiteindelijk was er vertrouwen; ik steek nu geld in dit project, steek jij geld in het opvolgende project.”</i>
--	--

Ambitiemanifest Waddeneilanden

In september 2007 ondertekenen de vijf gemeenteraden van de Waddeneilanden het Ambitiemanifest Waddeneilanden. Het manifest beschrijft dat de eilanden een grote paradox ervaren: *“enerzijds gaat het om een bijzonder kwetsbaar natuurgebied waar zorgvuldig mee omgesprongen dient te worden, anderzijds is er sprake van een zeer grote economische betekenis: de eilanden leven van het toerisme.”* Met het oog op de unieke ecologische waarde van de regio en de mondiale klimaatproblematiek spreken zij de ambitie uit om *“alle Waddeneilanden in 2020 volledig zelfvoorzienend te laten zijn op het gebied van duurzame energie en watervoorziening”*.

In de uitvoer kijken de gemeenteraden naar (inter-)nationale samenwerking én zoeken zij actief verbinding met de eigen bevolking. Immers, *“een dergelijk ambitieus plan lukt alleen als iedereen zich erachter gaat stellen. De op te richten Duurzame Energieteams kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.”*

De gemeenteraden spreken uit zelf actief hun steentje bij te dragen en hopen op een bijdrage vanuit rijk, provincies, Europese Unie, de kennisinstellingen en (energie-) bedrijven. Deze ondertekening geeft de mogelijkheid om subsidieaanvragen voor duurzame energieprojecten te realiseren.

2008

Honderd HRe ketels

Eneco wil een nieuw type HRe-ketels testen op Ameland. De nieuwe aardgasgestookte ketels leveren naast ruimteverwarming en tapwater ook elektriciteit. Hoewel de experimentele ketel nog niet te koop is, voert Eneco op Ameland de eerste veldtesten uit om het gebruik in de praktijk te kunnen beoordelen. De totale kosten van dit project bedragen circa 6 ton euro, het Waddenfonds draagt hier circa 80,000 euro aan bij.

Lokale installateurs geven het advies om deze HRe ketels niet te gebruiken in verband met het type stirling motor in de pomp. Zij geven aan dat deze vaak problemen veroorzaken. De convenant partners slaan dit advies in de wind en het project gaat van start.

Bewoner	<i>“Ik zei dit kan je niet wegzetten bij de klant. De stirlingmotor gaat kapot. Dan sta ik dus over een jaar of 3-4 bij een klant en dan moet er een stirlingmotor in. Dan moet die klant 2000-3000 euro ophoesten.”</i>
---------	--

De proef start met 17 HRe-ketels. Eneco installeert vervolgens 100 HRe-ketels in huizen op Ameland. Maar na verloop van tijd vliegen meerdere van de nieuwe HRe-ketels in brand. Dit zorgt voor veel onrust op het eiland. Veel bewoners zijn ontevreden over de manier waarop Eneco reageert op hun klachten. Na interventie van de burgemeester wordt de communicatie richting de bewoners compleet anders aangepakt en worden andere ketels geïnstalleerd door het gasbedrijf.

Gemeente	<i>“Het fout gaan van dit experiment heeft negatieve gevolgen gehad voor vervolggexperimenten op Ameland; met bewoners begonnen we met een achterstand in vertrouwen.”</i>
Bewoner	<i>“Als oplossing heeft het gasbedrijf bij de klanten van de Amelander installateurs allemaal Remeha ketels geïnstalleerd. Bij deze klanten komen wij dus 8-10 jaar niet weer. ... Als ze hadden gezegd: “het is jullie klant, zet er maar een nieuwe ketel in dan was het in onze ogen een stuk chiquer geweest.”</i>

Warmtekrachtkoppeling op de vakantieparken

Ook de ondernemers van het eiland zijn actief aan het verduurzamen. Zo investeren de vakantieparken Boomhiemke en Klein Vaarwater in een gasgestookte warmtekrachtinstallatie (wkk). De parken gebruiken de restwarmte van de wkk's in hun zwembaden en bungalows. Hoewel het idee voor de techniek vanuit GasTerra komt, is het project vanuit de ondernemers uit het Duurzame Energieteam zelf uitgewerkt. Er is verder weinig contact tussen het convenant en het Duurzame Energieteam.

2009

Oprichting Amelander Energie Coöperatie

De eerste gesprekken tussen de gemeente en een aantal gedreven bewoners lopen al in 2007. De groep bezoekt samen met de drie Friese Waddeneilanden en de provincie Friesland het Deense Samsø, wat als klein eiland al bijna volledig is overgestapt op zelf opgewekte, hernieuwbare energie. Eén van de koplopers van Ameland raakt zeer geïnspireerd.

In 2009 richten enkele bewoners de Amelander Energie Coöperatie (AEC) op, met hulp van de lokale energie coöperatie op Texel. Zij willen niet langer alleen meepraten over energie, maar ook meedoen. Het doel van de AEC is om burgers op Ameland een stem te geven in de energietransitie. Ook wil de AEC zelf een aantal projecten starten om het aandeel duurzame energie op Ameland vergroten. Het is belangrijk voor de AEC dat in dit soort projecten de burgers op hun energierekening kunnen besparen. De initiatiefnemers maken een groot aantal mede-Amelanders enthousiast in ledenvergaderingen, en met enquêtes en interviews. Ook de gemeenteraad raakt actiever betrokken.

De AEC sluit bewust niet aan als convenant partner. Dit om de onafhankelijke positie te behouden richting de Amelanders. Later zal de AEC wel aansluiten bij de projectgroep van Duurzaam Ameland.

Gemeente	<i>“De oprichting van de AEC was de redding van Duurzaam Ameland” “De hoge ambitie van de burgemeester en zijn kwajongensclub waren in het begin effectief maar zonder eigenaarschap bij de Amelander was het proces tot stilstand gekomen.”</i>
----------	--

In het Duurzame Energieteam blijft het stil na het WWK-project in 2008. Het blijkt voor de ondernemers lastig de eigen mensen mee te krijgen. Het snelle succes en bereik van het AEC op het eiland maakt het Duurzame Energieteam overbodig in het creëren van lokaal draagvlak voor verduurzaming. Na twee jaar experimenteren, stopt het Duurzame Energieteam.

Bewoner	<i>“Het Duurzame Energieteam stopte door de zie-je-wel-mentaliteit op het eiland; de achterban zag bij nieuwe initiatieven steeds te veel praktische bezwaren.”</i>
Gemeente	<i>“Omdat de AEC steeds groter werd en meer draagvlak kreeg, werd het Duurzame Energieteam eigenlijk overbodig en is in schoonheid gestorven.”</i>

2013

Ondertekening 2^e convenant

Het is een tijdje stil rond Duurzaam Ameland. Het eerste convenant eindigt op 21 februari 2012. Op 17 april 2013 tekenen de partners het tweede convenant. Na jaren betrokkenheid vanuit projecten op het eiland, sluit Philips Lighting aan als vijfde partner. Het tweede convenant is vooral een continuering van het eerste convenant. Het doel blijft staan, bijdragen aan een *“duurzaam en energie autonoom Ameland”* en een *“significante reductie van de CO₂ uitstoot”* op Ameland.

2014

De ontwikkeling van een groot zonnepark

Begin 2010 maakt de burgermeester een rondvlucht over de wadden. Vanuit de lucht ziet hij op het Duitse eiland Borkum een groot zonnepark. Wanneer hij later dat jaar op vakantie is in Frankrijk, ziet hij ook daar overal zonneparken verschijnen. *“Dat kunnen wij ook!”*, denkt hij.

De ambtenaren van de Gemeente Ameland hebben ondertussen niet stil gezeten; zij vinden een geschikte plek voor een groot zonnepark op het vliegveld; groot genoeg om alle inwoners van schone energie te voorzien, op gemeentegrond en geen natuurgebied, wat de ontwikkeling makkelijker maakt. Al snel is een indicatieve businesscase met een begroting van zeven miljoen euro gemaakt voor een zonnepark van 10 hectare. De gemeente en Eneco komen in eerste instantie overeen dat ieder de helft inlegt.

Gemeente	<i>“Jij de helft en ik de helft van 7,5 miljoen euro voor het zonnepark op Ameland.”</i>
----------	--

Er is weerstand tegen het zonnepark. Men ziet juridische en technische belemmeringen. De gemeenteraad stemt pas in nadat de burgemeester bij de Provincie Friesland en minister Kamp langs is geweest én nadat juridische en technische experts oordelen dat de realisatie van het zonnepark op Ameland mogelijk is. Een verassend uitkomst omdat iedereen zei: *“dit lukt nooit”*.

Eneco wil graag het park mee ontwikkelen. De gesprekken daarover tussen de Gemeente en Eneco lopen echter stroef. De vraag is wie de leiding heeft over het zonnepark.

Gemeente	<i>“In plaats van samen te werken probeerde Eneco het project eigen te maken en het stuur over te nemen. Het moest Eneco duidelijk worden gemaakt dat zij de bijrijder zijn in dit project niet de bestuurder.”</i>
Gemeente	<i>“De realisatie van het zonnepark heeft 2 managers bij Eneco gekost.” “Dit is dan hoog spel, als je een goede vriendschap hebt met elkaar dan kan je dat doen.”</i>

De Amelander Energie Coöperatie is geen partner in het convenant, maar wil wel graag meedoen met het zonnepark. Dat is interessant voor de andere partijen. Met de AEC kan de participatie van bewoners bewerkstelligd worden. AEC maakt een plan om zoveel mogelijk lokale eigenaren aan te trekken en grote investeerders juist af te houden; hoe minder obligaties bewoners afnemen in het zonnepark, hoe hoger men op de lijst komt. Binnen drie weken zijn alle 80 obligaties uitgegeven. Twee partijen die in hun eentje de helft wilden opkopen, krijgen zo uiteindelijk niets.

Bewoner	<i>"In het convenant geldt: betalen is bepalen. De omslag voor de betrokkenheid van de AEC kwam toen we gingen meebetalen. We beslissen niet mee maar worden als partner in de transitie gehoord."</i>
Bedrijf	<i>"Mensen vragen zich wel eens af hoe je draagvlak creëert en wanneer mensen zich ergens eigenaar van voelen. Dit project was daar een schoolvoorbeeld van."</i>

Bewoners zijn aanvankelijk minder enthousiast over het zonnepark. Zij vrezen de mogelijk negatieve effecten op het toerisme. Ook de boeren en natuurliefhebbers zijn sceptisch over de komst van het zonnepark. De Gemeente stelt als oplossing voor een dijk aan te leggen, om het directe zicht op het zonnepark weg te nemen. Ook de boeren en natuurliefhebbers zijn sceptisch over de komst van het zonnepark.

Gemeente	<i>"Grappigste voorbeeld is de dijk voor het zonnepark. Nu is men heel blij met die dijk, niet omdat het 't zicht wegneemt van het zonnepark, maar om dat je erop kan staan om het zonnepark goed kan zien. De burgermeester staat dan op die dijk mooie filmpjes te maken om eco-toeristen uit te nodigen om de energietransitie in actie te zien."</i>
----------	--

De Gemeente dient een subsidie aanvraag in bij het Waddenfonds, in combinatie met een aanvraag voor 45 methaanbrandstofcellen. Het Waddenfonds stelt de vraag: *"is dit geen ongeoorloofde staatssteun?"*. Een fervent eiland bezoeker en tevens jurist springt in en laat overtuigend zien dat dit niet het geval is. De financiering van het zonnepark bestaat uiteindelijk uit een subsidie van drie miljoen euro van het Waddenfonds, een lening bij de bank, en één miljoen vanuit de gemeente, AEC en Eneco samen. De partijen investeren allen één derde (330.000 euro) van het bedrag. Na twee jaar is de samenwerkingsvorm gesteld in een b.v. met drie aandeelhouders.

Gemeente	<i>"Het is belangrijk om volhardend te zijn: uiteindelijk, na 1 jaar en 9 maanden i.p.v. 18 weken, was iedereen aan boord."</i>
----------	---

Het zonnepark levert haar stroom aan Eneco en niet aan *Energie van Ons*, de coöperatieve leverancier van lokaal opgewekte energie, waaraan de AEC verbonden is. De partners maken een constructie met Garantie Van Oorsprong (GVO) certificaten. AEC koopt deze certificaten waardoor zij aan haar klanten kan aantonen dat de energie die de klant krijgt op Ameland is opgewekt. Het zonnepark is op deze wijze in co-eigenaarschap: van de bewoners, de gemeente en Eneco.

Bewoner	<i>"Door de keuze voor Eneco wordt de opgewekte energie direct terug geleverd aan het Nederlandse stroomnet en is er voor de Amelander geen garantie dat ze stroom uit het Zonnepark ontvangen."</i>
Bedrijf	<i>"De businesscase is gemaakt op een hele mooie manier: zowel inwoners als gemeente en een partij die er inhoudelijk iets vanaf weet hebben eraan bijgedragen. Dat zou een model kunnen zijn om vaker te doen."</i>

Slimme Stroom Ameland: 45 methaan brandstofcellen

De ontwikkeling van het zonnepark verandert het denken van de convenant partners. Zij zien dat het park genoeg stroom op kan wekken voor alle eilanders, maar dat dit nog maar zo'n 20 procent van de Amelander energiebehoefte is; geen oplossing voor de vakantiehuisjes, warmtevraag of vervoer. Bovendien, de zon schijnt alleen overdag; hoe om te gaan met die schommelingen in opwek?

In het project Slimme Stroom Ameland zet de Gemeente Ameland samen met GasTerra en BlueGeneration in op de uitrol van brandstofcellen; deze zetten aardgas om in elektriciteit en warmte. Shell helpt in de financiering van het project. Als de zon niet schijnt kunnen zij bijspringen, op basis van een slim aansturingssysteem. Op deze manier wordt het net meer flexibel. Er zijn ongeveer 100 brandstofcellen nodig om het net op het eiland stabiel te houden. Ondernemers en bewoners kunnen zich aanmelden om in aanmerking te komen voor een kosteloze plaatsing van een "BlueGen" in de zomer van 2014. Na een project-tijd van 5 jaar kan men het apparaat voor 1 euro overnemen.

Hoewel de brandstofcellen draaien op aardgas, kijkt de Gemeente alvast naar de ontwikkelingen op EnTranCe, waar gewerkt wordt aan een nieuw type hogedrukvergister die biogas kan maken van eilander rioolslib en keukenafval.

2015

Het grootste zonnepark is een feit

Drieëntwintigduizend panelen, opgepakt op 10 hectare grond, met een maximaal vermogen van 6 MW en een verwachte levering van ruim 5,6 GWh. Bij de oplevering in maart 2016 is Zonnepark Ameland het grootste zonnepark van Nederland én met een innovatieve businesscase gerealiseerd.

Bewoner	<i>"De grootste versneller en het keerpunt was echt het Zonnepark."</i>
Gemeente	<i>"Het zonnepark is niet een technisch kantelpunt, maar het zonnepark is van groot belang geweest voor het Convenant Duurzaam Ameland want op dat moment lag dat op zijn gat."</i>

Het park krijgt veel aandacht van de landelijke media. De media noemen het park een succes van heel Duurzaam Ameland. Hoewel Eneco in eerste instantie moet wennen aan deze boodschap, zorgt dit gedeelde succes ook voor verbinding tussen de convenant partners. De media roemen de unieke samenwerking; het is een unicum dat een coöperatie van burgers samen optrekt met een Gemeente en een multinational.

Bedrijf	<i>"Met het zonnepark waren het Eneco, de gemeente en de Amelander Energie Coöperatie die de agenda domineerden. Maar wij waren ook super geïnteresseerd in het zonnepark."</i>
Gemeente	<i>"We konden onszelf weer op de kaart zetten. Dat gaf een boost aan iedereen. Succes maakt succes. Al die mannen vinden het toch leuk als ze worden geïnterviewd door BNR op radio 1."</i>

Ook de bewoners van Ameland zijn enthousiast. Zij staan optimistischer tegenover andere duurzame opties; zo vergroot de bekendheid van het park lokaal de steun voor duurzaamheid.

2016

Communicatiewerkgroep en de Duurzame Amelander

Het convenant richt een communicatie werkgroep op, waarin alle partners toezeggen mensen in te zetten vanuit de eigen organisatie. In "de Amelander", de lokale krant met nieuws en informatie van

en over Ameland, start het convenant met een eigen pagina. Daarop staat maandelijks een Duurzame Amelander; een bewoner van het eiland die met zijn huis of onderneming al stevig aan de slag is. Ook biedt de pagina de ruimte voor een interview met een betrokkene vanuit het convenant en is er de ruimte projecten toe te lichten. De Gemeente bundelt in mei 2018 alle 22 edities in het boekje de Duurzame Amelander. De eerste pagina in de Amelander (februari 2016) laat onder andere de wethouder aan het woord. Hij ligt de samenwerking binnen het convenant Duurzaam Ameland toe. *“Wij zijn ontzettend blij en trots dat we met de bedrijven aan tafel zitten en dat we het grondig kunnen aanpakken. Je begint met iets kleins, maar omdat je het samen doet kun je groter gaan denken.”*

Duizend Hybride Warmtepompen

De volgende uitdaging is de verduurzaming van de warmtevraag van de Amelander huizen. GasTerra komt met een voorstel. Samen met de Gemeente willen zij 1000 hybride warmtepompen (HWP) uitrollen op het eiland; naast een subsidie van de overheid kunnen Amelanders aanspraak maken op een premie van GasTerra. Het belooft een bijzonder project te worden; om in zo'n klein gebied 1000 hybride warmtepompen te plaatsen, dat is nog nooit gebeurd. Deze grootschalige uitrol van hybride warmtepompen zal echter een nieuwe druk op het elektriciteitsnet geven. Dit vraagstuk wordt later als één van de onderzoeksvragen in project energienet opgepakt.

De projectleider van GasTerra verhuist zelf naar Ameland. Dat geeft hem ook de kans sterk te verbinden met de bewoners. Hij voert zeker 50 keukentafel gesprekken om de hybride warmtepompen te introduceren bij de Amelanders.

Bedrijf	<i>“De reacties van bewoners waren overwegend positief en deze inzet heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat ook de laatste 5% mee is gegaan in het project.”</i>
---------	--

Het project 1000 HWP zorgt ervoor dat de convenant partners voor het eerst achter de voordeur van de Amelanders komen.

Ondernemende Duurzame Dorpen

Ook de Amelander Dorpsbelangen raken enthousiast over de energietransitie op hun eiland en vragen zich af wat hun rol in de energietransitie kan zijn. Samen met de Gemeente, de AEC, de Waddencampus en EnTranCe maken zij het plan Ondernemende Duurzame Dorpen. Het plan beoogt middels een reeks keukentafelgesprekken zicht te krijgen op de betrokkenheid van de Amelanders bij het thema duurzaamheid. Vandaaruit willen zij een meerjarig actieplan opstellen. Op hun jaarvergadering polsen zij alvast de interesse van de aanwezigen en verzamelen namenlijsten voor de gesprekken. Het Iepen Mienskipfûns van de Provincie Friesland honoreert de aanvraag.

Ook de ondernemers pakken de duurzame draad weer op en starten de Duurzame Ondernemers Kring.

Meer partijen

Netbeheerder Alliander raakt actief betrokken bij Duurzaam Ameland door de aansluiting van het zonnepark op hun netten. Ook onderzoeksorganisatie EnTranCe was via GasTerra, de ontwikkelingen rondom een vergister en participatie onderzoek op Ameland al eerder in beeld. TNO raakt met de burgermeester in gesprek en ziet raakvlakken met hun energieproject op Aruba. In eerste instantie zijn deze partijen nog geen convenant partner.

Bedrijf	<i>“De sterke meningen van dominante, betrokken partijen bemoeilijkten de mogelijkheid om knopen door de hakken. Daarnaast maakte het toelaten van nieuwe partijen de situatie meer complex en tragere besluitvorming.”</i>
---------	---

Alliander en EnTranCe signaleren dat de rol van de burger onderbelicht is gebleven in het transitieproces op het eiland. Zij willen graag het participatieproces versterken.

Bedrijf	<i>“Het is lastig het midden te vinden tussen helemaal voorschrijven en helemaal openlaten. Daar wilde de burgemeester ook niet aan beginnen – hij wilde heel vriendelijk blijven, maar ook technisch voorschrijven. Ik vind dat je in het proces wat dwingender moet zijn, je schrijft dan niet de inhoud voor.” “We hadden kunnen leren van het Gelders energieakkoord.”</i>
---------	--

In juni 2016 voert EnTranCe een inventarisatie uit en concludeert dat, naast actievere sturing op het participatieproces, een analyse van het huidige energiesysteem en een studie naar de verschillende ontwikkelscenario's ontbreekt. Het verzoek vanuit de nieuwe partners tot verregaande samenwerking in een systeemaanpak vindt echter weinig weerklank in de Stuurgroep Duurzaam Ameland.

Kennisinstelling	<i>“De kwajongens mentaliteit was “we doen het zelf wel”, een systeem aanpak vroeg om vergaande samenwerking in een programma met een gedeeld doel inclusief een onafhankelijke programma manager.”</i>
------------------	---

2017

Strengere emissie-wetgeving voor de NAM

Op de productielocatie van de NAM ten noordoosten van Ameland staat een middelgrote stookinstallatie, nodig voor de winning van aardgas. Per 1 januari 2017 moet de gasturbine op het mijnbouwplatform voldoen aan strengere eisen met betrekking tot stikstofoxiden (NO_x) emissies. De emissiegrenswaarden zijn opgenomen in het Activiteitenbesluit milieubeheer.

De NAM zal het productieproces van de aardgaswinning moeten verduurzamen en heeft daartoe twee opties: de NO_x afvangen met speciale filters, of de stookinstallatie zelf vervangen voor een elektrisch aangedreven variant. Die laatste optie is uiteindelijk milieuvriendelijker omdat er dan geen NO_x meer vrijkomt bij de aardgasproductie, maar ook duurder én lastiger te realiseren. De NAM onderzoekt beide opties. Een complicatie voor het toepassen van de filters is dat er een speciale vergunning nodig is om deze over het eiland te transporteren vanaf de productielocatie naar wal, omdat het om een UNESCO-natuurgebied gaat. De burgemeester is daar geen voorstander van.

Gemeente	<i>“Jongens, het zal toch niet waar wezen dat jullie daar gewoon NOx gaan afvangen op een eiland. Dat we die filters weer moeten afvoeren, dan moet het weer als afval worden verwerkt. Dat moet toch anders kunnen?”</i>
----------	---

Naar een integraal Systeem

TNO maakt een “achterkant-van-een-sigarendoos”-berekening van het energiesysteem op Ameland. Deze manier van rekenen geeft een andere blik op de uitdaging om de ambitie van Ameland te realiseren.

De totale energievraag (~ 1150 TJ) van het eiland wordt verdeeld in vier boxen: eilandbewoners (~300 TJ), toeristen (~200 TJ), veerboot (~200 TJ), en industrie (~450 TJ). De industrie op het eiland bestaat uit de drie productielocaties van de NAM. De veerboot zet jaarlijks 620.000 passagiers over, waarvan een groot deel toeristen. In de horeca op het eiland spenderen zij ~150TJ van de 200 die aan de sector wordt toegekend. De Amelanders zelf zijn verantwoordelijk voor ongeveer een kwart van het energieverbruik; het gaat hierbij om de invulling van de energievraag van 3600 bewoners en de niet-toeristische bedrijven, inclusief het energieverbruik in de openbare gebouwen en het transport op het eiland.

Het zonnepark is goed voor een duurzame energieproductie van ~16 TJ, zo'n 10% van de totale energievraag op Ameland: er is dus werk aan de winkel.

Thialfstadion, Heerenveen

Op woensdag 8 maart 2017 komt de stuurgroep bijeen in het Thialfstadion in Heereveen. De Gemeente Ameland, Philips Lighting, GasTerra, Eneco, NAM, Alliander en TNO zijn aanwezig. Op de agenda staan de lopende projecten, de elektrificatie van de NAM en een voorstel een integraal energieplan op te stellen.

1. Elektrificatie platform NAM

De uitdagingen waar de NAM voor staat gaan de Amelander transitie breed raken. Immers, als de NAM kiest voor elektrificatie van de productielocatie geeft dat een grote druk op het elektriciteitsnetwerk. Bij complete vervanging van de pompen moeten er kabels getrokken worden: zowel van de productielocatie naar het eiland, als misschien ook wel naar de vaste wal. Of is een windmolen een optie? Is er een rol voor grootschalige opslag? Wat is het besparingspotentieel?

De stuurgroep komt tot de conclusie dat er behoefte is aan “één integraal systeem voor de toekomst”, waarin energiebesparing, duurzame opwek en duurzaam gebruik van de vier boxen moeten leiden tot een totaalplaatje. De combinatie van de industrie en de gebouwde omgeving kan elkaar daarin versterken. Het elektrificeren van het NAM-platform is daarmee een project van Ameland. Alle convenantpartners willen deelnemen in dit project, hoewel Philips en GasTerra aangeven hun rol in het geheel graag nog scherper te hebben. De NAM maakt een organisatiestructuur en zal de projectcoördinatie oppakken.

Bedrijf	<i>“Het NAM-project zorgde voor druk en concreetheid maakte samenwerking soepeler.”</i>
---------	---

2. Energieplan

Naast de lopende projecten, zijn er vele andere project-ideeën. Zo kijkt de Gemeente bijvoorbeeld naar de kansen voor geothermie in de Ballumer Bocht. Dat kan op termijn botsen met het idee huizen te verwarmen met (hybride) warmtepompen; je kan je geld maar één keer uitgeven. Op de stuurgroep agenda ligt een voorstel om een energieplan te ontwikkelen waarin opties met elkaar vergeleken worden om zo een toekomstbeeld te bepalen. De stuurgroep besluit om geen apart energieplan te maken, maar dat het maken hiervan onderdeel is van de studies die nodig zijn voor

het elektrificatieproject van de NAM. De gemeente informeert EnTranCe later dat er geen opdracht voor een energieplan verleend zal worden.

Bedrijf	<i>“Maar nu dienen we wel heel erg de NAM. In principe zou de maatschappelijke uitdaging de aanleiding moeten zijn.”</i>
Kennisinstelling	<i>“De elektrificatiediscussie geeft impuls aan innovatie en is een katalysator van het systeemdenken.”</i>

Ondertekening 3^e convenant

Het tweede convenant eindigt op 17 april 2016. Op 13 juni 2017 tekenen de partners het derde convenant. TNO, Alliander en EnTranCe treden toe als nieuwe partner. De convenant periode loopt door tot 18 april 2023.

De tekst vermeldt voor het eerst expliciet dat de stuurgroep hecht aan het in standhouden van een ‘kwajongensmentaliteit’. Verder leggen de partners vast dat zij de energietransitie beschouwen als een maatschappelijk vraagstuk, waarbij een open markt en democratische *governance* randvoorwaarden zijn. Breed draagvlak bij inwoners en bedrijven voor de projecten van Duurzaam Ameland is belangrijk.

De intentie is om samen tot een integraal beeld van een toekomstbestendige, energiezuinige energievoorziening op Ameland te komen en daar samen, op interdisciplinaire wijze, aan te werken. De ambitie wordt sinds het eerste convenant gewijzigd naar een koploper positie. Het doel is koploper te zijn in de energietransitie; Duurzaam Ameland wil vijftien jaar vooroplopen.

Daarom moet er jaarlijks een innovatief icoonproject ontwikkeld worden; een breed maatschappelijk gedragen project dat het belang van individuele partners overstijgt. De partners zetten zich in voor goede monitoring, kennisontwikkeling en scholing, maatschappelijke betrokkenheid en regionaal economische ontwikkeling. Dit doen zij middels een gelijkwaardige inzet van mensen en middelen. Waar mogelijk zal men via de Waddencampus studenten inzetten in de uitvoering van projecten. Het derde convenant is open voor externe partijen en wil haar zichtbaarheid vergroten.

Bewoner	<i>“Het zonnepark was prachtig, maar nu moet het volgende project weer op stapel staan - minstens zo groot. Het gebeurt nog niet omdat er te veel partijen wat te zeggen hebben. Het is wel leuk hoor dat convenant maar je hebt er niets aan.”</i>
Kennisinstelling	<i>“Tot en met het 2^e convenant waren er ad hoc projecten gerealiseerd met weinig samenhang.”</i>

Voorpublicatie tot wijziging van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet

De tijd begint inmiddels te dringen voor de NAM. Zij moeten met hun platform voldoen aan de nieuwe NO_x-emissie eisen. Elektrificatie van het platform kost echter zo veel tijd dat zij niet op tijd aan de nieuwe eisen kunnen voldoen. Op 20 juni 2017 vraagt het consortium daarom uitstel aan tot 2022 met beroep op de Crisis en herstelwet.

De partners argumenteren dat de elektrificatie ook de doelstellingen van Duurzaam Ameland ten goede komt, met als randvoorwaarde dat er geen extra elektriciteitskabel tussen Ameland en het vaste land wordt aangelegd.

De partners willen inzetten op het verminderen van de vraagbehoefte en het flexibiliseren van het elektriciteitsnetwerk op het eiland, bijvoorbeeld door in te zetten op massa energieopslag.

In de voorpublicatie valt te lezen: *“Het is een ambitieus project waarvan niet op voorhand zeker is dat het zal slagen. Daarom krijgt het consortium Duurzaam Ameland tot 1 januari 2019 de tijd om door middel van een gedetailleerd projectplan aan te tonen dat elektrificatie van het mijnbouwplatform zonder een kabel tussen Ameland en het vasteland aan te leggen mogelijk is.”*
“Uiteraard moet het project Duurzaam Ameland in zijn geheel worden gezien, maar de vraag of het mijnbouwplatform geëlektrificeerd kan worden is leidend voor de beoordeling of het project succesvol kan verlopen. De aansluiting van het mijnbouwplatform is namelijk noodzakelijk voor het realiseren van een uitgebalanceerd elektriciteitsnetwerk.”

De NAM nodigt de convenant partners bij hen uit om toelichting te geven op het voor hen ingewikkelde vraagstuk. De aanwezige partners krijgen meer begrip voor de situatie waarin de NAM verkeerd en hoe de interne keuzeprocedures verlopen.

Bedrijf	<i>“Dan stel je de vraag: ‘Joh, waarom zitten jullie nou zo moeilijk te doen. Jullie hebben toch allang het besluit genomen tot elektrificatie?’ En toen kwam de aap uit de mouw, dat hadden ze nog lang niet. Ze waren gewoon continu bezig met het ontwikkelen van twee parallelle sporen, zodra elektrificatie zou wegvallen moesten ze nog steeds die filters installeren omdat ze anders die boete in hun nek kregen. Dat hele proces werd daar gewoon keurig inzichtelijk gemaakt.”</i>
---------	---

Oprichting Projectgroep Duurzaam Ameland

Het besef dat iets anders dan de stuurgroep nodig is om de nodige systeemverandering te organiseren is de aanleiding van de oprichting van de projectgroep Duurzaam Ameland. De partijen van het 3de convenant (de Gemeente Ameland, AEC, GasTerra, Eneco, Alliander, Philips Lighting, NAM, TNO en EnTranCe) én de AEC zijn vertegenwoordigd in de projectgroep. De projectgroep is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken en doet voorstellen aan de stuurgroep. Er wordt een voorzitter aangesteld van de NAM om met regelmaat bij elkaar te komen.

Bedrijf	<i>“Er was een onafhankelijke voorzitter gewenst voor de projectgroep.”</i>
Bedrijf	<i>“De basis van een groep gemotiveerde mensen was er. Een vrijblijvend gesprek is misschien het makkelijkst maar uiteindelijk zijn er ook offers en investeringen nodig. Je kan echter niet beginnen met dit gesprek. Je moet eerst de belangen op tafel krijgen en vertrouwen tussen de partijen bouwen.”</i>

Energienet project: scenario verkenning

Het eerste project dat de projectgroep oppakt is het Energienet project. De ambitie is om samen een innovatief energienet te ontwikkelen; een netwerk, dat vraag en aanbod van duurzame energie voortdurend op elkaar afstemt. De elektrificatie van het NAM-platform is onderdeel van de verkenningen. Deze verkenning wordt uitgevoerd door de projectgroep van Duurzaam Ameland.

De eerste verkenningen in het project zoeken naar een oplossing waarbij geen extra kabel door het wad nodig is. De partners vergelijken een oplossing met veel duurzame elektrische opwek (zon + wind) met een oplossing waarbij een grote brandstofcel de elektriciteit voor het platform levert. Deze brandstofcel (-len) kunnen op termijn niet alleen elektriciteit leveren aan het platform, maar ook als warmtebron fungeren voor de vakantiehuisjes en woningen op het eiland. Het projectteam vergelijkt deze twee uitersten met het scenario wél een extra kabel te leggen.

Kennisinstelling	<i>“Het NAM-perspectief overheerst in de transitie discussie en berekeningen.”</i>
Bedrijf	<i>“De premisse die je tevoren stelt is van belang. Door eerst uit te zoeken of het allemaal kon zonder dat er extra kabels door het wad heen gaan; dat heeft het project duidelijk richting gegeven. Het is een soort snelkookpan-dynamiek waarbij systeemveranderingen heel snel achter elkaar op tafel komen.”</i>

Na maanden puzzelen ontstaat een voorkeur voor een hybride oplossingsrichting. De inzet is: grootschalige brandstofcellen, een extra zonnepark en een nieuwe biovergister. Waterstofproductie op piekmomenten kan de druk van het net halen; in de toekomst kan H_2 -voiding in de biovergister het vergistingsproces zelfs versnellen. Vraagreductie is van belang; daartoe moet het bewonersloket uitgebouwd worden om door middel van voorlichting en campagnes de warmte- en elektriciteitsvraag van bewoners en toeristen te reduceren.

Gemeente	<i>“Tijdens een bijeenkomst met de convenantpartners in het strandpaviljoen leken de belangen echter recht tegen over elkaar te staan en het proces helemaal klem te zitten.”</i>
Bedrijf	<i>“Op het moment dat je het geheel als één systeem gaat beschouwen, kom je niet meer weg met het optimaliseren van je eigen belangen.”</i>

Charrettes in de vier Dorpen

Terwijl er druk wordt gerekend start ook de uitvoer van het project Duurzame Dorpen door EnTranCe. Een koppeling met de originele plannen van Ondernemende Duurzame Dorpen wordt maar ten dele gemaakt. Dorpsbelangen verzorgt de uitnodigingen voor de vier avonden in de dorpen en richt zich daarbij vooral op de mensen die zich in 2016 voor de keukentafelgesprekken hadden opgegeven.

De charrettes (workshops) proberen de energietransitie in de dorpen op het eiland te verbinden met de dialoog binnen het convenant Duurzaam Ameland. Dit was nog niet eerder gebeurd. Aanwezige deelnemers staan positief tegenover de doelstellingen en ambities van Duurzaam Ameland. De eilanders voelen voor doorontwikkeling van de duurzame energieproductie op het eiland. Wel is er behoefte aan meer laagdrempelige, betrouwbare informatie. Hoewel regelgeving geen ruimte lijkt te geven, blijft de inzet van windenergie op het eiland een discussiepunt. De uitkomst van de charrettes is gepresenteerd aan de Stuurgroep en de Projectgroep.

Kennisinstelling	<i>“De reacties waren overwegend positief maar de relevantie van het charrette proces werd niet volledig door de stuurgroep gezien. De urgentie van de participatie van de Amelander is nog steeds laag in de Stuurgroep. We zijn er nog lang niet maar het is een goed begin van participatief werken.”</i>
Bewoner	<i>“Mensen die niet geïnteresseerd zijn krijg je er toch niet bij, maar mensen die wel geïnteresseerd zijn hadden eindelijk het idee dat ze inspraak hadden. Ik denk alleen dat je deze mensen niet bij elkaar houdt omdat de vervolgstap niet is wat ze willen. Want dat warmtenet dat komt er niet.”</i>

1000 HWP stagneert

De dialoog verschuift van het Energienet Project langzamerhand naar de warmtetransitie op het eiland. Uit een analyse van Alliander blijkt op het middenspanningsnet te weinig ruimte voor de grootse uitrol van hybride warmtepompen op Ameland; enkele tientallen passen nog, geen honderden. Op een projectgroep vergadering valt het besluit om het lopende GasTerra project met

de ambitie om 1000 hybride warmtepompen te plaatsen, te verminderen naar 100 hybride warmtepompen.

Bedrijf	<i>“De elektrificatie plannen van het NAM-platform schuren met de ambities en belangen van GasTerra. Een stemming binnen de projectgroep liet zien dat een meerderheid voor was de ambitie terug te brengen naar 100 warmtepompen i.v.m. de WKO-ambitie. Dit is een pas op de plaats voor GasTerra”.</i>
---------	--

2018

Investeringsbeslissing kabel Alliander

Alliander werkt gestaag verder aan de berekeningen voor het energienet van Ameland. De verouderde netconfiguratie om Ameland met het vaste land te verbinden blijkt niet toegerust op de ontwikkelingen in zowel elektriciteitsverbruik (elektrificatie NAM, meer HWP) als elektriciteitsopwekking (tweede zonnepark, brandstofcellen, mogelijk getijdencentrale, etc.). Alliander wijst erop dat er, nog los van de transportcapaciteitsproblemen, in de toekomst er problemen kunnen ontstaan met de netspanning doordat het kortsluitvermogen bij de transformatoren in Nes en Holwerd absoluut ontoereikend is. De oplossing begint in Dokkum; daar is voldoende capaciteit en kortsluitvermogen voor handen. Het lijkt erop dat er twee nieuwe kabels naar Ameland getrokken moeten worden. Er wordt gestart met netverzwaring tussen Holwerd en Dokkum.

Bedrijf	<i>“Ook zonder industrie moeten we een kabel aanleggen – we nemen het zeker voor het onzekere. Het risico is dat mensen zonder stroom komen te zitten, dat zou ik niet fijn vinden.”</i>
Bedrijf	<i>“Ondanks dat het plan klaarligt stagneert het proces door de afhankelijkheden en onzekerheden onderling tussen de partijen. Alliander stelde het verzwaren van de wadkabel afhankelijk van de investeringsbeslissing van het tweede zonnepark en andersom.”</i>

Eiland brede Charrettes

In mei 2018 volgt een nieuwe ronde charrettes met bewoners, ditmaal met genodigden van het gehele eiland. EnTranCe faciliteert de dialoog. De projectgroep licht de drie ontwikkelde scenario's toe en de bewoners vullen aan op die plannen. Zo ontstaan een paar kleine projecten waar men zelf mee aan slag wil, of meer over wil weten. Geothermie blijft onderwerp van gesprek, maar ook zijn de aanwezigen enthousiast over grootschalige opslag, panelen op de zeedijk, kleine windmolens. Enkelen willen met de verduurzaming van de monumenten in de dorpskernen aan de slag, of met het toenemend toerisme en de daarmee gepaard gaande gekte op de huizenmarkt. De gemeente ontvangt de resultaten van de charrettes.

Vertrek Albert de Hoop

In oktober 2017 maakt de burgemeester bekend dat hij niet opgaat voor een derde termijn. Zijn burgemeesterschap eindigt op 1 juli 2018. Zowel in de stuurgroep als op het eiland zal zijn vertrek merkbaar zijn.

Bewoner	<i>“Onze vorige burgemeester had een behoorlijke vinger in de pap als het om verduurzaming ging. Hij had een hele duidelijke en persoonlijke visie,</i>
---------	---

	<i>persoonlijke missie, als het ging over verduurzaming. Die durfde, maar er is die man ook veel in de wandelgangen nagedragen in negatieve zin.”</i>
Kennisinstelling	<i>“Dat heb ik vaker gezien. Vaak komen we daar te laat achter. Dat het één persoon of twee is die een heel traject in de lucht houden. Als die ophouden, dan stopt het. Hoe zorg je nou dat iets beklijft bij een nieuw regime of nieuwe spelers dat het breed doorgaat.”</i>

Wijziging op Crisis en Herstelwet

Na de voorpublicatie in de Staatscourant van 20 juni 2017 is er één zienswijze binnengekomen, vanuit de Waddenvereniging. De Waddenvereniging geeft onder andere aan het niet passend te vinden dat er uitstoot van NO_x wordt toegestaan die boven de per 1 januari 2017 geldende emissiegrenswaarde ligt. Ook signaleren zij een contradictie in het koppelen van Energienet Ameland aan het mijnbouwplatform.

De convenant partners benadrukken dat wanneer het platform is geëlektrificeerd, de uitstoot van NO_x én CO₂ voor de resterende periode naar nul zakt, wat het aangevraagde uitstel compenseert. Ook geven zij aan dat de elektrificatie als onderdeel van het project Energienet Ameland een bijdrage kan leveren aan de landelijke transitie naar een duurzame energievoorziening, doordat industrie en bewoond gebied in één gebalanceerd energienetwerk worden geïntegreerd. Over de zorg van de Waddenvereniging dat het project leidt tot over-dimensionering van het energienetwerk van Ameland, stellen de partners:

“Dit is een terechte zorg, die ook door de partijen die werken aan het project Energienet Ameland is geïdentificeerd. In het project Energienet Ameland wordt holistisch gekeken naar vraag en aanbod van energie, alsmede benodigde opslag, door de jaren heen. De industrievraag wordt hierin meegenomen en er wordt nadrukkelijk gekeken naar de juiste dimensionering van het energiesysteem bij zowel de aanvang van elektrificatie van het mijnbouwplatform alsook bij het einde van de gaswinning.”

Op 20 november 2018 besluit het Ministerie BZK tot wijziging en aanvulling van het besluit uitvoering Crisis- en herstelwet. Het consortium moet voor 1 januari 2019 aannemelijk maken dat het mijnbouwplatform voor 2022 kan worden geëlektrificeerd. Lukt dat niet, dan dient de NAM aan te tonen hoe het platform alsnog in overeenstemming wordt gebracht met het Activiteitenbesluit milieubeheer.

Gemeente	<i>“De elektrificatie ambitie van de NAM heeft de deur op een kier gezet voor deze maatregel. Maar als gevolg kunnen we nu praten over windmolens op Ameland.”</i>
Gemeente	<i>“De Crisis en herstelwet helpt de juridische belemmeringen voor innovatie te overkomen. Ameland is nu officieel experimenteerregio en heeft meer ruimte om te innoveren en experimenteren.”</i>

Van project naar programma

Het Energienetproject loopt op zijn einde, maar de projectgroep werkt verder. De NAM werkt samen met lokale ondernemers aan de ontwikkeling van een brandstofcel, zij het minder grootschalig dan ooit gedacht. Er lopen plannen om in de Ballumer bocht een tweede zonnepark te realiseren, gekoppeld aan waterstof productie door middel van elektrolyse. Ook de hogedrukvergister die ooit op EnTranCe stond lijkt werkelijkheid te worden. Meer en meer raken de individuele projecten elkaar. Het energienetproject en de daaropvolgende dialoog resulteert in een oproep om een meer

professionele, programmatische aanpak, waarbij strategisch wordt nagedacht én besloten over de verduurzaming van de verschillende sectoren en de koppelkansen van de duurzame bronnen.

Dit is ook een goed moment om terug te kijken op het gehele transitieproces van Duurzaam Ameland. Reflecteren op wat er goed ging en wat niet, om te gebruiken voor de toekomstige inrichting van Duurzaam Ameland. Dit evaluatieonderzoek wordt uitgevoerd door TNO en de HG, binnen het ESTRAC Transforming Regions kennisproject.

De lessen van Duurzaam Ameland

Hieronder staan de belangrijkste lessen uitgeschreven die zijn opgedaan tijdens de energietransitie op Ameland in de afgelopen 10 jaar. Het is een terugblik op het transitieproces. De lessen zijn opgehaald uit de interviews die zijn gehouden en de *Learning History* validatiesessie in het kader van het evaluatieonderzoek.

Naast een terugblik zijn de lessen ook van waarde voor de voortzetting van de transitie op Ameland, en voor andere gebieden in Nederland die de ambitie hebben om hun energievoorziening te verduurzamen.

De lessen van Duurzaam Ameland:

1. Slagvaardige samenwerking door kwajongensmentaliteit
2. Energietransitie vraagt om: Leren door te doen
3. Transparantie over belangen versterkt samenwerking
4. De ambitie Ameland energieneutraal mobiliseert maar niet voor iedereen.
5. Optimalisatie door integraliteit
6. Meer aandacht voor de lokale gemeenschap nodig
7. Leiderschap van de gemeente als succesfactor
8. Gemotiveerde mensen dragen de energietransitie op Ameland
9. Deelname kennisinstellingen structureert vraagstukken over kennis

1. Slagvaardige samenwerking door kwajongensmentaliteit

Vanaf de start is de werkwijze van Duurzaam Ameland uniek. De werkwijze wordt gekarakteriseerd door een top-down aanpak, voortvarendheid, resultaatgerichtheid, vrijblijvendheid en vertrouwen.

Bedrijf	<i>“Door samen te werken krijg je alle vraagstukken heel precies op tafel. Ik leerde ook andere invalshoeken zien (bijvoorbeeld over besluitvormingsprocessen), andere bedrijven en interessante personen met veel commitment.”</i>
---------	---

Met de top van bedrijven start de burgemeester van Ameland een samenwerking om met elkaar te experimenteren met energie-innovaties op Ameland. Zonder plan en harde structuur zorgt deze samenwerking al snel voor de start én realisatie van energie transitie experimenten op Ameland. De personen die aan tafel zitten van private en publieke organisaties, zijn beslisbevoegd binnen de eigen organisatie. Daarnaast zijn er korte lijnen tussen de partijen waardoor snel en makkelijk contact met elkaar mogelijk is. Op formele en informele momenten worden besluiten gemaakt over innovatieprojecten, wie dat oppakt en wie wat financiert. Op het moment dat de voortgang van een project stagneert, wordt direct ingegrepen en problemen zo nodig uit de weggeruimd. Kortom, het is een samenwerkingsmechanisme dat snel besluiten maakt.

Bedrijf	<i>“Hoe dichterbij de top van de piramide komt hoe meer je met het mandaat kunt spelen.”</i>
Bedrijf	<i>Het klassieke voorbeeld van slagkracht is het aardgasbustankstation. In 2009 zaten de 5 partijen aan tafel met de burgemeester. De directeur van Philips vroeg: ‘Wat kost een aardgasbus-tankstation?’. Antwoord: ongeveer een half miljoen. Directeur Philips: ‘Dat is voor iedereen een ton’. De Burgemeester regelde vervolgens binnen twee weken een vergunning bij de provincie voor de bouw. Zo ging dat in het kwajongens-groepje.”</i>

De informele momenten zijn een belangrijk onderdeel van deze samenwerking. Het regelmatig met elkaar vergaderen, borrelen en eten zorgt voor een prettige sfeer in de groep. De goede onderlinge relaties maakt dat conflicten en escalaties tot nu toe niet hebben geleid tot het stopzetten van de samenwerking. De initiële partijen van de kwajongensclub zitten dan ook nog steeds met elkaar aan tafel. Het is al meer dan 10 jaar een succesvolle samenwerking dat concrete innovatieprojecten oplevert op Ameland.

Gemeente	<i>“De kwajongens mentaliteit van ‘we doen wat we leuk vinden’ overheerst en bepaalde de acties ondernomen in het convenant. Door deze mentaliteit konden partijen vrijblijvend en ad hoc mee doen per project.”</i>
Bedrijf	<i>“Kwajongens is ‘doe ik het nu (geld steken in een project), dan doe jij het later’. We ‘branden’ alle projecten als duurzaam Ameland. We wilden niet een club zijn die bij oprichting een budget en een begroting heeft. Er was vertrouwen. Wat ook gebeurde is dat een partij zijn expertise inbracht als investering. Zo zet Philips bijvoorbeeld de eigen (zeer professionele) communicatieafdeling in voor Duurzaam Ameland.”</i>

2. Energietransitie vraagt om: Leren door te doen

Allerlei energie-innovatie projecten zijn gestart én gerealiseerd door Duurzaam Ameland. Gaan de weg is uitgevonden wat ervoor nodig is om deze projecten te realiseren: aan techniek, draagvlak, wet-en-regelgeving en investeringen. Het onbekende werd niet gezien als een reden om niet te starten, de mentaliteit was: *“gewoon doen!”*. De transitie in Ameland wordt gezien als een kans om gezamenlijk te leren door te doen. Stap voor stap is gewerkt aan het realiseren van een innovatieproject, voor uitdagingen en belemmeringen werden (creatieve) oplossingen bedacht. Iemand zegt ook wel het *“negatieve wordt omgezet naar het positieve”*. Niet alles ging uiteraard meteen goed, het maken van fouten hoort er volgens de convenant partners bij. Die worden gezien als waardevolle lessen. Dat aandacht nodig is voor de omgeving en de lokale bewoners, terwijl de focus veelal ligt op de technische kant is na fouten in het experiment met HRe ketels geleerd. Dit heeft voor een andere omgevingsaanpak gezorgd voor vervolg experimenten, een voorbeeld is het zonneparkproject waar de omgeving meer betrokken is.

Bedrijf	<i>“Ameland is een microkosmos: Het heeft alle ingrediënten van een sociaal systeem. Het heeft echte mensen, een aantal dorpen, er is een school, er zijn wrevels tussen dorpen, etc. Het is oefenen op Ameland.”</i>
Kennisinstelling	<i>“Nieuwe innovaties realiseren, nieuwe concepten ontwikkelen. Kijken hoe verduurzamen in een bepaalde community. Wat werkt wel en wat werkt niet? Echt een soort proeftuin voor vernieuwing.”</i>
Bedrijf	<i>“Deel van het proces is ook het lef hebben om buiten de lijntjes te kleuren, op je bek durven gaan en ervan leren. Fouten zijn belangrijk.”</i>
Gemeente	<i>“Door de risico’s van een project dood te inventariseren breng je angst in het project, gewoon doen.”</i>

Door de individuele projecten structuur in de transitie lag de focus op het individueel leren op projectniveau en niet gezamenlijk over de grenzen van projecten heen. De lessen zijn zowel technisch als organisatorisch en sociaal. Voor de hand liggend vraagt een transitie de betrokken partijen te leren van innovatieve technische opgaven, zoals op Ameland het bijmengen van waterstof, het verzwaren van de elektriciteitsinfrastructuur onder het wad of het aansluiten van hybride warmtepompen in de huizen. Minder evident zijn de lessen die de organisaties zelf trokken

over hun rol in de energietransitie. Een voorbeeld is het ontwikkelen van een nieuwe rol binnen Alliander. Mede door de ervaring op Ameland is binnen Alliander de rol van Gebiedsregisseurs ontwikkeld; een zeer actieve rol voor de van oudsher reactieve netbeheerders. Goed kunnen plannen werd goed kunnen voorspellen. Een nieuwe, proactieve blik op de markt. En zo profiteert Nederland van de koploper-ambitie van Duurzaam Ameland.

Bedrijf	<i>“Gebiedsregie is intern een nieuw vak bij Alliander. Tien jaar geleden wisten we überhaupt niet waar je een actieve rol op kon pakken, nu weten we dat wel.”</i>
---------	---

3. De ambitie “Ameland energieneutraal” mobiliseert, maar niet voor iedereen.

Met het Ambitiemanifest Waddeneilanden daagde de gemeente Ameland zichzelf uit de ambitie te stellen om in 2020 volledig energieneutraal en onafhankelijk in haar energievoorziening van het vaste land te zijn. Deze doelstelling bleek erg ambitieus en niet haalbaar voor het eiland. Deze initiële ambitie is door de gemeente gesteld en wordt niet door alle convenant partijen erkend. Het gebrek aan een gezamenlijke ambitie vermoeilijkt de samenwerking. Deze onrealistische ambitie maakte het voor nieuwe partijen minder aantrekkelijk om in te stappen.

Gemeente	<i>“De ambitie van de gemeente kwam eerder niet overeen met de doelstelling van de convenant partners. De gemeente heeft de doelstelling om in 2020 zelfvoorzienend te zijn. De convenant partners leggen de focus op het verkrijgen en behouden van een koploperspositie door 15 jaar vooruit te lopen in de transitie – dit geeft de partners ruimte om langer betrokken te blijven. De koplopers ambitie is voor het eerste geborgd in het 3de convenant.”</i>
Bedrijf	<i>“Het was lastig andere partijen erbij te krijgen door de overheersende ambitie van de burgemeester om het eiland zelfvoorzienend te maken.”</i>

In het 3^e convenant wordt een nieuwe, lange termijn ambitie gesteld om te streven naar een koploperspositie in de Nederlandse energietransitie in 2035. Net als de voorgaande ambities, is de ambitie nog niet concreet gedefinieerd. Het voordeel is ruimte voor ieders belang en plan. Het nadeel, hebben de partijen geleerd, is dat een gezamenlijk punt op de horizon nog steeds ontbreekt. *Wat is specifiek de ambitie en wat is de scope? Over hoeveel CO₂ reductie gaat het en welke sectoren tellen mee, bijvoorbeeld landbouw, toerisme en mobiliteit? Ten op zichte van wie ambieert Ameland een koploperpositie te hebben in 2035?* Blijven dan onbeantwoorde vragen.

Zonder concrete en realistische ambitie handelen de transitie partijen individueel en kunnen verschillende projecten elkaar gaan bijten. Een voorbeeld is het plan van GasTerra om 1000 warmtepompen te realiseren op Ameland en de elektrificatie van het NAM-platform. Het GasTerra plan is stopgezet en teruggebracht naar een pilot met 100 warmtepompen omdat met het elektrificeren van het NAM-platform de warmtetransitie op het eiland mogelijk kan beïnvloeden.

Bedrijf	<i>“Sommige partijen hadden als doelstelling te leren maar [een geïnterviewd bedrijf] wilde daadwerkelijk impact hebben om te verduurzamen. [Zij] vonden het belangrijk dat als je praat over ambities, je ook moet kunnen aantonen ze te kunnen halen.”</i>
Bedrijf	<i>“Je kan ook het eiland opknippen in stukken, zodat elke partij zijn eigen project kan uitwerken. Maar voorkeur heeft een gezamenlijke oplossing. En vooral met de Amelanders.”</i>

4. Transparantie over belangen versterkt samenwerking

In een regionale energietransitie werken verschillende partijen samen, ieder met een eigen belang en doel. Dit zijn zowel lokale, regionale of nationale en publieke en private partijen. In de eerste tien jaar van het Convenant DA werden de belangen en doelstellingen van partijen weinig expliciet gemaakt, afgestemd of geborgd. Het omgaan met de verschillende insteken en belangen leverde soms spanningen op tussen de gemeente, de verschillende bedrijven en lokale partijen.

Gemeente	<i>"Als het er echt op aankomt in de energie transitie moeten partijen echt over hun eigen belang heen zien te komen. Ze komen op elkaars terrein en dan staat en valt samenwerking of je kan en mag handelen naar het overkoepelende belang. En voor mijn gevoel zit dat niet in de bedrijfscultuur van de partners."</i>
Bedrijf	<i>"Stakeholders kunnen meer open zijn over interne belangen. De NAM-elektrificatie had grote impact op keuzeprocessen. Men had meer open kaart kunnen spelen"</i>

Het besef groeide op Ameland dat de kwajongensgroep meer moest uitspreken en vastleggen (naast dat ze kwajongens zijn), om duidelijk te krijgen welke partijen wat kunnen en willen doen om de transitie van Ameland verder te helpen. Dit is door de convenant partijen opgepakt in het energienet project (2017) en de huidige poging tot concretisering van de ambitie uit het 3de convenant.

Bedrijf	<i>"Uitermate prettig dat iedereen over zijn belang kon heen kijken. Onderling vertrouwen aanwezig. Een sessie bij de NAM over hoe zij investeringsbesluiten nemen hielp heel erg voor wederzijdse sensitiviteit en speelveld."</i>
---------	---

5. Optimalisatie van het energiesysteem vraagt om een integrale benadering.

Als de verscheidenheid aan partijen en de complexiteit van de technische systemen van de energie transitie groeit, is een integraal en collectief besluitvormingsproces nodig. Een integrale benadering is essentieel om slimme keuzes te maken in een energiesysteem met velen onderlinge afhankelijkheden. Door het afstemmen van de verschillende projecten wordt het mogelijk het gehele energiesysteem te optimaliseren, in plaats van een optimalisatie voor één project en één partij.

Bedrijf	<i>"Optimalisatie van het systeem, niet van het belang van één partij. Je moet een integraal plan ontwikkelen met zicht op impact op netten en maatschappelijke kosten. Losse projectjes voor het eigen belang van partijen zetten niet veel zoden aan de dijk voor het belang van Ameland."</i>
Bedrijf	<i>"Het proces is de enige manier om te komen tot resultaat."</i>

De, in Thialf gemaakte, aannname (2017) dat de elektrificatie van het NAM-platform de Amelander transitie zal helpen heeft inmiddels een aantal neveneffecten: het stagneren van het project 1000 HWP, de aanleg van de kabel en het stopzetten van de verkenningen rondom geothermie. De partijen zien nu de noodzaak van een gezamenlijk besluitvormingsproces en het afstemmen van projecten om te komen tot een duurzaam Ameland.

Bedrijf	<i>"Op het moment dat je aan tafel zit en je die [integrale, red.] problemen probeert te adresseren, merk je soms dat je op bepaalde onderwerpen in een cirkeltje terecht komt. Terwijl alle technische kennis aanwezig. Waarom zit je in dat cirkeltje, waarom kom je er dan niet uit?"</i>
---------	--

Bedrijf	<i>“Dan kwam er een projectgroep met de vraag een besluit te maken. Wat een aantal keer gebeurde, is dat er geen besluit werd genomen maar de groep werd teruggestuurd om verder te studeren.”</i>
---------	--

Schets een gezamenlijk toekomstbeeld en bepaal met de betrokkenen hoe hier te komen. Een collectief toekomstbeeld en proces waar alle partijen zich mee identificeren zal hen instaat stellen zich te committeren en voorbij eigen belangen te gaan. Dit betekent ook het samen bepalen van de weg ernaartoe: het transitiepad.

Bedrijf	<i>“Begin met de belangen af te wegen om vervolgens een gezamenlijk plan te maken. Hiermee voorkom je ook dat partijen uitstappen uit een proces waarmee ze zich niet meer identificeren.”</i>
Bedrijf	<i>“Het Energienet-project zorgde voor overkoepeling, verbinding en afstemming tussen de partners.”</i>

6. Meer aandacht voor de lokale gemeenschap nodig

Vanaf de start van de transitie werkt de gemeente met de private partners aan het realiseren van technische projecten. Op Ameland worden experimenten bij de bewoners thuis uitgetoetst en wordt ruimte in gebruik genomen door innovatieprojecten. Medewerking op lokaal niveau is nodig: draagvlak voor de realisatie van de innovatieprojecten. Interactie met de omgeving heeft gedurende de energietransitie op Ameland op verschillende manieren plaatsgevonden. Volgens betrokkenen is er echter meer aandacht nodig in de transitie voor de lokale gemeenschap: bewoners én lokale ondernemers.

Bedrijf	<i>“Interactie met de omgeving is vele malen belangrijker dan techniek.”</i>
Bewoner	<i>“Je moet samenwerken. Samenwerking tussen de gemeente, dorpsbelangen, installateurs; doe het met elkaar! Samen ben je sterker.”</i>
Bedrijf	<i>“Betrokkenheid van de burger, daar had meer aandacht voor moeten zijn.”</i>
Kennisinstelling	<i>“Er is draagvlak nodig op Ameland voor de transitie. Er was sprake van twee verschillende werelden: de transitie voor de bewoners en de transitie voor de organisaties in de Stuurgroep.”</i>

Bij elk innovatieproject is de lokale omgeving betrokken door één van de covenant partners. Zoals het moment dat geëxperimenteerd wordt met HRe ketels bij de mensen thuis. Het betrekken van de omgeving gaat hier in eerste instantie niet goed. De technische gebreken van de ketel bij mensen thuis in combinatie met het ontbreken van lokale samenwerking en communicatie zorgde voor wantrouwen van bewoners en bedrijven op Ameland jegens de covenant partijen. Dit experiment leert de covenant partners dat meer aandacht voor het proces nodig is.

Bedrijf	<i>“Het is van belang dat je niet te veel tegenslagen krijgt. Eneco heeft als experiment de HRe ketel uitgerold op Ameland. Dit ging niet goed, technisch en communicatief. Maak niet te grote stappen in één keer” Nog twee jaar heb je er last van in het uitrollen van andere projecten, je merkt meer weerstand.”</i>
---------	---

Na de erkenning van de noodzaak het betrekken van bewoners en lokale bedrijven door de covenant partners is de transitie meer gericht op de verbinding met de omgeving. GasTerra heeft bijvoorbeeld om draagvlak te winnen voor het Hybride Warmtepompen project intensief contact

met bewoners. Ook krijgt de lokale bevolking via de Amelander Energie Corporatie een stem in de energietransitie van Ameland in 2009. Door de AEC profiteren bewoners én lokale ondernemers van het zonneparkproject. Zoveel mogelijk werkzaamheden worden uitgevoerd door lokale ondernemers en de Amelanders kunnen co-eigenaar worden van het zonnepark via de AEC. Met de realisatie van het zonnepark groeide de betrokkenheid van de bewoners in de transitie.

Bedrijf	<i>“Zonnepark project als schoolvoorbeeld van draagvlak creëren: eigenaarschap van burgers, gemeente en de private, inhoudelijke partij.”</i>
Kennisinstelling	<i>“AEC had een belangrijkere rol moeten hebben die ze tot nu toe niet krijgen – het is belangrijk voor het draagvlak van de bevolking.”</i>

Op Ameland zijn vanuit de gemeente en de Hanze Hogeschool de eerste stappen gezet in een participatie traject met bewoners: *de charrettes*. Per dorp worden bewoners uitgenodigd mee te denken over de duurzame toekomst van hun eiland. De bijeenkomsten en communicatie hierover worden positief ontvangen door de Amelanders, maar wat de impact hiervan is op het convenant is niet helder.

Gemeente	<i>“Een succesvol voorbeeld zijn de boekjes van de charrettes. De boekjes hebben veel betekend voor de beeldvorming van het transitieproces op Ameland. In het boekje is het beeld naar voren gekomen van goede en intensieve discussies en het laat echt zien dat we de transitie samen doen.”</i>
Bewoner	<i>“Er waren in elk dorp avonden waarop er over de energie transitie werd gepraat. Er zijn ontzettend leuke boekjes uitgegeven met de inhoud van de bijeenkomsten, illustraties en leuke weetjes. Dat is echt ontzettend leuk om te zien”</i>
Kennisinstelling	<i>“De reacties waren overwegend positief maar de charrettes werden ook meewarig beoordeeld en gezien als onnodig in de Stuurgroep. De urgentie van de participatie van de Amelander is nog steeds laag in de stuurgroep”</i>
Gemeente	<i>“De burgermeester gaf openlijk toe dat hij niet geloofde in charrettes omdat mensen geen verstand van de transitie zouden hebben”.</i>

Naast inwoners, zijn ook lokale bedrijven belangrijke partners in de transitie. Zoals in het Ambitiemanifest Waddeneilanden al omschreven, is het belangrijk om hen vanaf het begin te betrekken, niet alleen door met lokale installateurs te werken, maar ook omdat er een belangrijke verduurzamingsopgave in de bedrijven van de ondernemers zelf zit. Het eigenaarschap van de transitie komt zo verspreid over zowel de inwoners als de lokale ondernemers te liggen. Bovenal, is de lokale kennis en kunde en de verbinding van bedrijven met hun omgeving waardevol in een onzeker transitie traject.

Bewoner	<i>“Werk als gemeente samen met lokale partijen!”</i>
Bedrijf	<i>“Ik heb ervan geleerd dat wanneer je iets doet, zit er dan ook bovenop en werk met lokale installateurs.”</i>

7. Leiderschap van de gemeente als succesfactor

In de regionale setting heeft de gemeente altijd een centrale positie. Zij staat in de energietransitie te midden van de “inhoudelijke” transitie partijen zoals de netbeheerder, (energie-)leverancier, de private partijen, en aan de andere kant legt zij verantwoordelijkheid af aan de lokale gemeenschap. De gemeente heeft hierdoor de natuurlijke rol als kartrekker en lokale gangmaker. Deze

onafhankelijke positie stelt de gemeente in staat om met het lokale netwerk de kennis en kunde van partijen in te zetten op het eiland. Goed leiderschap is ook de verbinding met de lokale gemeenschap garanderen. Daadkracht is essentieel om vooruitgang te boeken, maar lokale acceptatie blijft een vereiste.

Gemeente	<i>“Vooral als gemeente moet je er vanuit het hart erin zitten, je moet de kar trekken en er niet vanuit gaan dat andere partijen dit oppakken.”</i>
Gemeente	<i>“Het is belangrijk om ambtelijk draagvlak te creëren, ook op provincie of rijk niveau. In de ontwikkeling van het zonnepark is dit slim gespeeld: er is goed gecommuniceerd met de provincie door ze uit te nodigen op Ameland en ze te informeren over de plannen. Het resultaat is dat iedereen het er mee eens is en het support geborgd is.”</i>

De burgemeester van Ameland toonde zich vanaf de oprichting tot zijn vertrek in als een visionair en daadkrachtige leider van het convenant Duurzaam Ameland.

Bedrijf	<i>“De burgemeester kon erg goed arbitrereren. Als mensen verschillende projecten voorstelden, dacht hij niet in of, of, maar in en, en. Dat ervaren sommige mensen misschien als opdringend, maar het hielp dingen voor elkaar te krijgen.”</i>
Gemeente	<i>“De burgemeester heeft op verschillende manieren invloed gehad op de ontwikkeling van de transitie op Ameland. Aan de ene kant was hij remmend door zijn negatieve houding ten opzichte van de participatie van bewoners in de transitie. Maar aan de andere was zijn dominante ambitie erg belangrijk voor de ontwikkeling van Duurzaam Ameland, en dat ontbreekt nu.”</i>
Bedrijf	<i>“Het lijkt me heel moeilijk om die leiderschapsrol vanuit een andere rol dan die van een burgemeester die te pakken. Op het eiland wonen en de connecties te hebben zoals de burgemeester die had, is denk ik een voorwaarde om de energietransitie goed te leiden. De burgemeester beschikte over natuurlijk leiderschap en zijn rol was daar ook geschikt voor.”</i>

Het is voor de gemeente van belang om verbinding te houden met de lokale gemeenschap en als regievoerder de transitie te faciliteren. De gemeente is een belangrijk aanspreekpunt en informatiebron voor de lokale gemeenschap. Dit wordt versterkt doordat wethouders en burgemeester ook de democratische legitimiteit en verantwoordelijkheid hebben om deze positie te bekleden in het gebied. Ook kan de gemeente het goede voorbeeld geven door concreet bij te dragen aan de energietransitie, door bijvoorbeeld haar gebouwen energieneutraal te maken. Als laatste kan de gemeente als aanjager fungeren in lokale participatie door bijvoorbeeld te helpen in het planningsproces en met informatieverstrekking naar inwoners toe.

Bedrijf	<i>“Ik mis leiderschap vanuit de Gemeente. We zouden veel meer kunnen bereiken. Die zou zich als Launching Customer kunnen gedragen.”</i>
Bewoner	<i>“Alle ambtenaren rijden iedere dag in hun oude Opel van dorp naar dorp; iedereen eet warm thuis tussen de middag. Kijk eens naar je eigen organisatie en wat je daarmee laat zien”</i>

8. Gemotiveerde mensen dragen de energietransitie op Ameland

Het transitie proces op Ameland laat zien dat de transitie afhankelijk is van de mensen die hier samen aan werken. De oprichting van het convenant Duurzaam Ameland in 2007, destijds beter bekend als de kwajongensclub, en de tien volgende transitie jaren zijn getekend door de mensen die hierbij betrokken waren. Zij deden dat als bestuurders, maar ook in de projectontwikkeling, in de

uitvoer van projecten, met de buren of de andere ondernemers van het eiland. Een gedreven en toegewijde burgemeester koos er in 2007 bewust voor om personen uit te nodigen op Ameland met een duurzame visie en een mandaat binnen de eigen organisatie. De Amelander transitie laat bij uitstek zien hoe ver een proces getrokken kan worden als alle betrokkenen een sterke intrinsieke motivatie hebben om samen te werken. En dat zij het belang van de transitie vooropstellen.

Onder alle besluiten en projecten ligt de samenwerking verankerd in een diep wederzijds vertrouwen en respect voor elkaar als partner én als mens.

Bewoner	<i>Over een ambtenaar: "Letterlijk en figuurlijk, een enthousiast mens met een waanzinnige kennis. In zo'n groep met geleerde en goed betaalde mensen, allemaal een titel voor hun naam, kan hij toch zo relativerend zijn. Op grond van datgene wat hij weet en wat hij te bieden heeft. Hoe hij iedereen weer even met de voetjes op de vloer zet. Dat vind ik gewoon knap, daar neem ik mijn petje voor af. .... Hij weet wat hij moet weten, relativeert. Kom met nieuwe ideeën en komt met nieuwe initiatieven en verdient zo absoluut zijn sporen. Dat vind ik harstikke goed om te zien, een echte trekker. Ook het gezicht van duurzaam Ameland als je het mij vraagt. In die zin vind ik de gemeente echt wel zijn verantwoordelijkheid nemen, zonder te slijmen."</i>
Gemeente	<i>"Dat old boys network, dat heeft toch wel een bepaalde functie. Mensen zijn toch bereid om twee dagen even naar Ameland te komen of een hele lange dag in die drukke agenda's van die business directeuren. Dat vind ik toch wel bijzonder. Kennelijk zit er voor hen dus toch wel een belang in om dingen te testen en in de praktijk te brengen."</i>
Bewoner	<i>"Alle credits voor Johan Kiewiet, een enorme aanjager. Als we straks helemaal zelfvoorzienend zijn dan moet die man een standbeeld hebben. Wil hij niet, maar dat is gewoon zo."</i>

9. Deelname kennisinstellingen structureert vraagstukken over kennis

In de Amelander energietransitie zijn er vanaf het begin private en publieke, lokale en externe, en sociaal en technische partijen betrokken. Om de complexe transitie opgave te begrijpen en met passende oplossingen te komen is het nodig elkaars kennis en kunde van de verschillende facetten van de energie transitie te benutten. Lokale kennis en kracht in het energiesysteem is hierbij van belang en vraagt om het betrekken van lokale partijen zoals installateurs en lokale (bewoners) organisaties.

Tot aan het derde convenant wordt kennis gefragmenteerd verzameld door de diverse partijen van het convenant - een mix van publiek en privaat. Kennispartijen hebben tot hier vrijwel geen rol. De betrokken private partijen leveren de technische kennis en kunde. Ook de gemeente zet kennis en kunde in om subsidies te krijgen en pakt soms juridische vraagstukken op, daarnaast voeren ze ook berekeningen uit en geven technische en financiële adviezen over projecten.

Gemeente	<i>"Zowel private partij X als de gemeente voerden berekeningen uit voor de bouw van de energie neutrale school. Private partij berekende 1,2 miljoen euro voor de bouw. De gemeente daarentegen kwam op minder dan de helft uit in zijn berekening – dit zorgde voor een ruzie. Uiteindelijk heeft de bouw van de school 475.000 euro gekost."</i>
Gemeente	<i>"De eerste berekeningen voor het zonnepark werden niet serieus genomen, het Waddenfonds was tegen en wilde niet mee doen op juridische gronden en ruimtelijk bleek het project lastig."</i>

Sinds de oprichting van de projectgroep wordt dit anders aangepakt. Met het derde convenant zijn ook de kennispartijen en Alliander partner van Duurzaam Ameland. Een belangrijk voorbeeld is het Energienet project waar de NAM en Alliander met de kennispartijen TNO en EnTranCe scenario's doorrekenen voor de elektrificatie opgave van het NAM-platform. Ook lokale kennis van de gemeente, het vakantiepark en bewoners wordt gebruikt.

Bedrijf	<i>"De kracht van het convenant is dat door het kijken door al die verschillende lenzen je de energietransitie begon te begrijpen."</i>
Kennisinstelling	<i>"De partijen die mee deden brachten een hele sloot aan kennis mee over apparatuur en spullen, maar niet het integrale plaatje. Hoe hangt alles samen. Ze hebben de rol van platform, wat levert dat op en wat betekent het. Investerings in infrastructuur. Echt de systeemstructuur is de toegevoegde waarde van TNO geweest."</i>
Bewoner	<i>"Doe goed vooronderzoek, weet wat je vraagt, want het is leuk om zonnepanelen her en der neer te leggen, maar als je niet weet wat je nodig hebt dan schiet je een bok als je te weinig panelen legt of juist te veel panelen legt. Weet waar je mee bezig bent, ga niet zomaar wat doen voor de bühne. Zorg dat het planmatig een goed verhaal is, een onderbouwd plan is."</i>

De uitdagingen van Duurzaam Ameland

Hieronder staan de belangrijkste uitdagingen uitgeschreven voor de energietransitie op Ameland. Deze uitdagingen zijn opgehaald uit de interviews en de *Learning History* validatie workshop zoals gehouden in het kader van het evaluatieonderzoek.

Er zijn 5 uitdagingen gedefinieerd:

1. Unique selling point
2. Integrale systeem kennis
3. Van projecten naar programma aanpak
4. Maatschappelijk belang en lokale participatie
5. Realiseren van CO₂ reductie

1. Unique selling point

Aanvankelijk had Duurzaam Ameland een unieke positie: voorloper in de energietransitie. Op het eiland konden door partners samen met de lokale gemeenschap innovatieve energieprojecten gerealiseerd worden. Voor de meeste partners was dat het Unique Selling Point en de rede om op Ameland actief te zijn. Het gaf hen de gelegenheid als één van de eerste partijen ervaring op te doen met energie innovaties.

Bedrijf	<i>“Voorlopen is duur maar het kan je ook een first-mover-advantage geven.”</i>
---------	---

In heel Nederland is Ameland dan bekend als ambitieuze duurzame gemeente. De activiteiten van Duurzaam Ameland zijn in de beginperiode goed zichtbaar voor de lokale bevolking, de convenant partners zelf en de buitenwereld. Communicatie over de activiteiten en projecten gaat via lokale, regionale en zelfs nationale media.

Bedrijf	<i>“Groene verlichting was een heel zichtbaar project. Het groene licht zie je iedere dag. Ik denk dat dat een cruciaal project is geweest in het kader van de bevolking in z'n geheel erbij te betrekken.”</i>
Bewoner	<i>“We hebben het nieuws gehaald als trotse bezitters van het grootste zonnepark van Europa. Harstikke leuk, dat doet wat voor zo'n eiland. Overal in het land hoorde je ook: 'Jullie doen toch alles op zonne-energie daar op Ameland?'”.</i>

Op dit moment (juni 2019) is het echter al even stil rondom Duurzaam Ameland. Er vinden wel activiteiten plaats maar deze zijn niet zichtbaar voor de lokale bevolking of de buitenwereld, maar enkel voor de convenant partners. Een voorbeeld van een activiteit is het Energienet project, waar niet over gecommuniceerd wordt. Ook de opzet van een programma vergt nu de aandacht van de partners, zonder dit tot tastbare resultaten leidt.

Gemeente	<i>“De zichtbaarheid van het convenant laat te wensen over. Als je Ameland opkomt zie je eigenlijk niets, niet dat het duurzaam is, niet dat partners daarmee bezig zijn. Dat weet je, of je weet het niet.”</i>
----------	--

Bovendien is Ameland niet meer de enige plek waar geëxperimenteerd wordt met innovaties. De energietransitie is in verschillende gemeenten in Nederland volop in gang. Daardoor loopt Ameland niet meer ver voorop. Dit maakt dat het Unique Selling Point van Duurzaam Ameland niet mee zo uniek is en de partijen voor de uitdaging staan om dit opnieuw te definiëren. Het gaat om de identiteit van Duurzaam Ameland. Waar staat Duurzaam Ameland precies voor?

Met een sterke identiteit kan Duurzaam Ameland zich goed positioneren en de nodige communicatie en andere activiteiten in gang zetten. Wat betekent deze naam voor de convenant partners, de lokale bevolking en voor de buitenwereld? Waarom op Ameland experimenteren met de energietransitie? Met een goede ‘branding’ van Duurzaam Ameland kan de zichtbaarheid hiervan vergroot worden.

Op dit moment denken de verschillende partners anders over het Unique Selling Point van Duurzaam Ameland. Het leren van innovatieve technieken en van het integreren van deze technieken op systeemniveau op Ameland worden genoemd als de unieke kenmerken van Duurzaam Ameland. De voorbeeldrol van Ameland in de energie transitie moet behouden worden. Het integrale systeemperspectief van Duurzaam Ameland maakt het mogelijk de effecten van maatregelen op systeemniveau zichtbaar te maken; deze integratie is ongebruikelijk en geeft Ameland (nu nog) een voorsprong. Een voorwaarde hiervan is een gezamenlijke ambitie en een collectief transparant proces waardoor tijdig de knelpunten van een integrale systeem transitie kunnen worden ontdekt en verholpen. Het is op dit moment de uitdaging om het Unique Selling Point gezamenlijk te herdefiniëren. Dit vraagt ook om zelfreflectie van de deelnemende partijen. Waarom participeren zij in Duurzaam Ameland? Wat willen zij eruit halen? Wat doen zij graag op Ameland en wat in andere gemeenten? In hoeverre staat de directie van hun bedrijf nog achter de participatie?

2. Integrale systeem kennis

De ontwikkeling van Duurzaam Ameland vraagt om meer integrale systeemkennis. Waar eerder relatief kleine projecten (aardgasbus, groene verlichting, etc.) werden gedaan met beperkte impact op het energiesysteem, worden de projecten nu groter met meer impact op het energiesysteem (Elektrificatie NAM Platform). Om tot weloverwogen (investerings-) besluiten te kunnen komen, maar ook om oplossingsrichtingen te verkennen en met elkaar te kunnen vergelijken, is voldoende kennis nodig over het huidige energiesysteem, over toekomstige technieken, én de integratie daarvan. Gezien de onderlinge afhankelijkheden in het energiesysteem is er behoefte aan integrale systeem kennis. De vraag is wat zijn de systeemgrenzen? Omvat het bijvoorbeeld ook de onderwerpen circulariteit en toerisme, naast gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie en landbouw?

Om de toekomstscenario's van Ameland te schetsen zijn betrouwbare modellen, cijfers en berekeningen nodig. Onzekerheid over kennis onderliggend aan voorspellingen kan risico's vormen voor investeringen en werkt conflicten in de hand. De onzekerheid wordt vergroot door het gebrek aan transparantie in de kennis en berekeningen van partijen.

Bedrijf	<i>“Hoe betrouwbaar zijn modellen en voorspellingen? En daarmee het risico voor voor-investeringen? Wat is de rol van dynamische netberekeningen?”</i>
Kennisinstelling	<i>“Er worden geen scenario's van Ameland berekend zonder elektrificatie van het NAM-platform terwijl dit wel nodig is.”</i>

Integrale systeem kennis is aanwezig bij de kennispartijen TNO en ENTRANCE. Deze kennis wordt nog niet optimaal benut of ingezet. Ondanks betrokkenheid van deze partijen in Duurzaam Ameland is dit tot nu toe nog achter de schermen. De kennispartijen zijn nog zoekende naar hun rol in Duurzaam Ameland.

Op dit moment bestaat het convenant veelal uit investerende partijen. Kennispartijen hebben echter een andere werkwijze. Financiering van hun onderzoeks- en adviesactiviteiten binnen het Duurzaam

Ameland convenant is maar zeer beperkt mogelijk. Dit vraagt om een ander businessmodel, onderdeel van de programmatische aanpak. De ontwikkeling van onafhankelijke kennis kan daardoor samengaan met de toepasbaarheid in de Amelanders situatie.

3. Van Projecten naar programma aanpak

De transitie opgave op Ameland heeft zich ontwikkeld tot een systeem vraagstuk wat vraagt om vergaande samenwerking en afstemming tussen de partijen. De onbevangen kwajongenmentaliteit werkte goed voor de start van de energie transitie op Ameland, nu is behoefte aan een andere aanpak.

Kennisinstelling	<i>"Een programma insteek staat haaks op de kwajongens instelling welke gaat om snel en efficiënt handelen".</i>
Bedrijf	<i>"Van project naar programma is nodig, maar je kan eraan blijven puzzelen, het werkt ook heel vertragend."</i>
Bewoner	<i>"Transitie moet professioneler: integraal doel, samenhang projecten en een programma manager."</i>

Op dit moment zijn de investeringen partij gebonden en zijn ze de verantwoordelijkheid van de partij met eigenaarschap over het project. Er is een programma nodig waarin een breed, integraal energieplan voor Ameland wordt opgezet. Een programma aanpak vraagt om een gedeelde visie, een meerjarig transitie plan, een onafhankelijke programma manager en gezamenlijk budget. Er moeten gezamenlijk afspraken worden gemaakt over wie en wat te betrekken, over de financiering en het proces. Om dit voor elkaar te krijgen is een behoorlijke verandering nodig in de samenwerking van de convenant partners.

Gemeente	<i>"2 jaar geleden was het realiseren van programma management voor Duurzaam Ameland ook niet mogelijk, ik zie geen grote veranderingen bij de partijen in het convenant."</i>
Kennisinstelling	<i>"Er is een programma manager nodig, een meerjarig transitie plan en een gezamenlijk budget. Het probleem is dat er hiervoor maar beperkt commitment is bij de Stuurgroep partijen."</i>
Bedrijf	<i>"Nu zitten we in een fase waarbij we langzaam uit het kwajongens stuk beginnen te komen. De projecten worden nu zo groot (projecten van meer dan 100 miljoen) die doe je even niet meer even met z'n 5en."</i>
Gemeente	<i>"De stuurgroep van het convenant is niet daadkrachtig genoeg wanneer er voorstellen worden gedaan voor projecten vanuit de projectgroep of de communicatiegroep, waarvoor geld nodig is. Ze maken zich hierdoor ongrijpbaar, ze zeggen nooit 'klap er op, we doen het'."</i>

De samenwerking in een programma aanpak vereist dat de partijen over hun eigen belangen heen te stappen en handelen naar het overkoepelende belang van de transitie. De grote vraag is echter of de bedrijven zich daaraan willen committeren. De noodzaak is ook om de belangen continue te herijken. Dit betekent voor bedrijven het opnieuw definiëren van de toegevoegde waarde van hun aanwezigheid op Ameland. De kans bestaat dat bij de herijking van belangen partners van Duurzaam Ameland afhaken.

Gemeente	<i>"Potentiele vertraging voor het proces wanneer partijen niet over hun eigen belangen heen gaan stappen; ze komen op elkaars terrein en dan staat en valt"</i>
----------	--

	<i>samenwerking met of je kan en mag handelen naar het overkoepelende belang. En voor mijn gevoel zit dat niet in de bedrijfscultuur van alle partners."</i>
Gemeente	<i>"Op dit moment zijn partners betrokken in het convenant voor hun eigen lange termijn belang. Het convenant heeft nu een vrijblijvende insteek – hier moeten we vanaf zien te komen."</i>
Kennisinstelling	<i>"De belangen zijn niet in evenwicht, er zijn grotere en kleinere belangen. Zo is de ambitie om het platform te elektrificeren op dit moment overheersend in de transitie."</i>
Bedrijf	<i>"Een vrijblijvend gesprek is misschien het makkelijkst maar uiteindelijk zijn er ook offers (investeringen) nodig. Je kan echter niet beginnen met dit gesprek- je moet eerst de belangen op tafel krijgen en vertrouwen tussen de partijen bouwen"</i>

De ad hoc investeringen per project door convenant partners passen niet meer bij deze aanpak. Een voorbeeld is het garanderen van communicatie over Duurzaam Ameland. Om communicatie te garanderen wordt in 2016 de Communicatie Werkgroep opgericht door het convenant. De ervaring is dat wanneer er te weinig tijd en capaciteit wordt georganiseerd vanuit de verschillende partijen hierdoor te weinig gecommuniceerd wordt door Duurzaam Ameland als geheel (vanuit de communicatie werkgroep). In het begin is een lokaal dagblad 'De Amelander' de wijze van informeren van de Amelanders over Duurzaam Ameland, met meerdere edities. Hier blijft het bij. Het overeenkomen van een totaalbudget waaruit de gezamenlijke projecten en daarvoor benodigde activiteiten gefinancierd kunnen worden is een uitdaging. Het gaat hier ook met het financieren van communicatieactiviteiten, onderzoek en kennisontwikkeling, leergeld en een programmamanager.

Bedrijf	<i>"De NAM kan makkelijk drie of vier miljoen investeren in projecten. Dat kan niet iedere partner."</i>
Kennisinstelling	<i>"In het convenant geldt 'Meedoen is investeren', maar om te investeren moeten wij middelen zoeken en dit kost tijd. Wij moeten een programma hebben om niet achter de feiten aan te lopen."</i>

Op dit moment wordt door Duurzaam Ameland gezocht naar een onafhankelijke programma manager. Met een nog ontbrekende programmamanager is het lastig om een integraal plan samen op te stellen. De beoogde manager wordt "het schaap met de vijf poten" genoemd. De perfecte kandidaat is charismatisch en intrinsiek gemotiveerd om het belang van de energietransitie voorop te stellen. Daarnaast snapt deze persoon zowel de techniek als het management en de noodzakelijke verbinding van partijen in een energie transitie. De projectmanager is ook bekwaam in financieel ondernemen en weet tijdsdruk in te bouwen in het proces. Kortom, voor Duurzaam Ameland wordt gezocht naar een onafhankelijke programma manager welke de belangen van de partijen kan overstijgen en een integrale inhoud en collectief proces kan garanderen.

Echter is het niet duidelijk wat de achtergrond van een manager behoort te zijn, hoe deze gefinancierd moet worden en wat zijn mandaat zal zijn in het maken van transitiebeslissingen. De partijen zijn het erover eens dat de manager niet afkomstig kan zijn van één van de transitie partijen. De burgemeester heeft een trekkende rol bekleed de eerste tien jaar. Na zijn vertrek kon de gemeente deze positie niet opnieuw bekleden door gebrek aan capaciteit en geschikte kandidaten. Voor het financieren van een manager is een gezamenlijk budget nodig. En waar de burgemeester een natuurlijk beslissingsmandaat had zal dit voor een onafhankelijke manager niet vanzelfsprekend zijn.

Gemeente	<i>“Een projectmanager zou de rol van bewaker en trekker van het duurzaam Ameland. De projectgroep is er unaniem over eens dat dit wenselijk is. De stuurgroep laat zich echter niet sturen en blijft star.”</i>
----------	--

4. Maatschappelijk belangen en lokale participatie

Vanaf de start in 2007 hebben de partners - met de kwajongensmentaliteit - vaart kunnen maken met het realiseren van een aantal projecten. Daarbij is de participatie van de Amelanders beperkt in de realisatie van projecten en is er weinig moeite gedaan om de transitie te verankeren op het eiland. Het is de uitdaging om de energietransitie samen met bewoners te doen: zonder dat dit het proces erg vertraagd.

Bedrijf	<i>“We moeten op tijd beginnen met het betrekken van inwoners, bedrijven en organisaties op het eiland en tegelijkertijd de tijd nemen. We moeten niet als (relatieve) buitenstaanders zelf de ambitie voor een Duurzaam Ameland formuleren, we moeten dat samen met de Amelanders doen.”</i>
Bedrijf	<i>“Ga het gesprek aan met de mensen. Je moet intensief begeleiden en zorgen voor een gezamenlijke keus. Dat is een angstig veld om in te stappen, vooral voor technisch georiënteerde mensen”</i>

Er is onderscheid te maken tussen twee transitie sporen: het convenant Duurzaam Ameland spoor en het participatie spoor, welke elkaar incidenteel kruisen door activiteiten op het eiland. De Amelanders weten te weinig van de transitie partijen en hun belangen op Ameland en visa versa weten de (stuurgroep) partijen weinig of van wat er speelt op het eiland. Enkele technische partijen vragen zich af *“wat weten de bewoners hiervan af en gaan ze dit begrijpen?”*. Op dit moment is het al even stil rondom Duurzaam Ameland. Er vinden wel activiteiten plaats maar deze zijn niet zichtbaar voor de lokale bevolking of de buitenwereld, maar enkel voor de convenant partners. Het op dit moment actieve Energienet project is een voorbeeld waar niet over gecommuniceerd wordt naast de direct betrokkenen.

Bedrijf	<i>“Amelander samenleving wil meewerken, hoewel aanwezigheid op charrettes wel coalition of the willing is. Op een gegeven moment wil je ook het bredere publiek kunnen adresseren.”</i>
Bewoner	<i>“De charrettes zorgden ervoor dat er op verjaardagen over de verduurzaming werd gesproken. Ze zorgden voor een gevoel van betrokkenheid maar er wordt niet genoeg mee gedaan.”</i>

In hoeverre bewoners te betrekken is onderwerp van discussie. De discussie rijkt van *“niets kan meer zonder participatie”* tot aan *“zonder top-down besluitvorming haal je de transitie doelstellingen niet”*. De grote vraag blijft hoe je een breder publiek kunt adresseren: lokale bewoners en ondernemers en zelfs de toeristen op Ameland. Het opzetten van een participatietraject dat aansluit bij wat Amelanders willen en kunnen, blijft een uitdaging. Hiervoor zijn afspraken over de activiteiten en een budget nodig. Door een communicatiestrategie op te stellen als onderdeel van het integrale plan kan dit gezamenlijk worden ingevuld.

Gemeente	<i>“Hoe moeten we mensen in beweging te krijgen? Het bedrijfsleven en de burger moeten het doen...”</i>
----------	---

5. Realiseren van CO₂ reductie

Terwijl de energietransitie op Ameland voortvarend van start is gegaan, is dit nog niet voldoende om de ambitie van een energieneutraal eiland te realiseren. De successen op Ameland zoals het samenwerkingsproces op Ameland tussen publieke en private partijen, de realisatie van het grootste zonnepark van Nederland (op dat moment) en het groenlicht project zijn een uniek voorbeeld in de energie transitie. Toch dekt het huidige zonnepark slechts een vijfde van de elektriciteitsvraag van Ameland en worden er nog steeds nieuwe recreatiewoningen gerealiseerd zonder duurzame maatregelen. De uitdaging is nu om nieuwe innovatieprojecten te realiseren die concreet bijdragen aan het reduceren van CO₂.

Bedrijf	<i>"Ja, er zijn natuurlijk al dingen gebeurd op Ameland. Dat noem ik haast technisch dingen uitproberen. Er ligt bijvoorbeeld een groot zonneveld, maar dat is het makkelijke stukje. Maar hoever ben je dan in de transitie? Nog lang niet klaar. Die andere 80% is wat moeilijker en dat zit hem dus niet in de techniek. Dat zit in het proces. Die stap zetten vinden mensen heel moeilijk."</i>
Gemeente	<i>"Het verbruik van de Amelanders heb je vrij snel gedekt, echter in de zomer wordt het aantal mensen op Ameland meerdere keren verdubbeld."</i>